

1257/34603 (br)

RETOUSSE

NORMALARBETSDAGEN

I DESS HISTORISKA UTVECKLING.

UR KARL MARX' "DAS KAPITAL".

ÖFVERSATT SAMT FÖRSEDD MED TILLÄGG OM
NORMALARBETSDAGSFRÅGANS SENARE
UTVECKLING

AF

HJALMAR BRANTING.

UTGIFVEN AF

FACKFÖRENINGARNES CENTRALKOMITÉ.

STOCKHOLMS STADS-
ARKIVS BIBLIOTEK

125=13=10.3 (br)

NORMALARBETSDAGEN

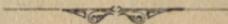
I DESS HISTORISKA UTVECKLING.

UR KARL MARX' "DAS KAPITAL",

ÖFVERSATT SAMT FÖRSEDD MED TILLÄGG OM
NORMALARBETSDAGSFRÅGANS SENARE
UTVECKLING

AF

HJALMAR BRANTING.

UTGIFVEN AF

FACKFÖRENINGARNES CENTRALKOMITÉ.

NORMA LARBEREDNINGEN

DESS HISTORISKA UTVECKLING

AV HANS HALL, DAN KALLVATN

UTGITT I STOCKHOLM ÅR 1886

BEHÅLLNINGEN HÄR FÖRBEHÅLLS

ALMUNNENS BOKFÖRHANDLING

STOCKHOLM,
TRYCKERIET HOLMIA 1886.

FÖRORD.

Bland de allra viktigaste fordringar, hvilkas genomförande nutidens arbetareklass måste betrakta som verkliga lifsfrågor, intager efter hvad numera allmänt erkännes *normalarbetsdagen* ett af de främsta rummen. Den onaturligt förlängda arbetstid, som följt med det nu rådande produktionssystemet, utesluter för lönslafven hvarje möjlighet att föra en tillnärmelsevis ens människovärdig tillvaro, förnedrar honom till att vara en värdeframbringande maskin i stället för en fri personlighet, och inverkar fysiskt och moraliskt förstörande framför allt på det kommande släktet. Då det visat sig nära nog ogörligt för arbetarne att sjelfva direkt framtinga någon betydlig och säkert bestående förkortning i arbetstiden — ty arbetslöshetens hungerpiska kan tvinga äfven de motspänstigaste nackar under oket — måste staten genom lagstiftningen ingripa till värn för de egendomslöse mot kapitalets öfvermakt. Normalarbetsdagen måste därför vara *lagstadgad*, och derjemte måste staten också sörja för att dess lag verkligen efterlefves.

För att göra de svenske arbetarne förtrogna med denna ännu här i landet jemförelsevis litet diskuterade fråga beslöt Fackföreningarnas Centralkomité i Stockholm, på förslag af undertecknad, att låta öfversätta och utgifva den framställning af de engelska arbetarnes kamp om normalarbetsdagen, som Karl Marx med mästarehand gjort i en del af åttonde kapitlet i sitt stora verk *Das Kapital*. I denna rent historiska redogörelse, som alltigenom är stödd på officiella handlingar och odisputabla fakta, har Marx gifvit något vida mer än blott en uppräknig af lagstadganden och lagändringar: han visar läsaren på de drifvande krafterna i utvecklin-

gen, han framlägger hur fordran på en normalarbetsdag måste uppkomma som en följd af sjelfva den moderna storproduktionen, han visar hur alla dessa små, detaljerade reglementeringar efterklockslag om måltider, raster o. dyl. med nödvändighet framträdde ur sjelfva förhållandenas natur. För en hvar, som vill bilda sig en riktig uppfattning af normalarbetsdagens väsende, bör därför den här följande framställningen vara af största intresse.

Här må slutligen anföras ett på det följande tillämpligt utdrag ur det företal, hvarmed Marx inledt första upplagan af "Das Kapital".

"Skulle emellertid en tysk läsare" — skriver Marx — "fariseiskt rycka på axlarna öfver de engelska industriförhållandena eller optimistiskt vilja slå sig till ro med att det icke på långt när står så illa till i Tyskland, då måste jag svara honom: det är just dig det gäller!

Det är i sjelfva verket icke så mycket fråga om huruvida de samhälleliga motsatserna, som äro en följd af de kapitalistiska produktionslagarne, blifvit mer eller mindre utvecklade. Frågan gäller just dessa lagar sjelfva, dessa tendenser, hvilka med järnhård nödvändighet verka och göra sig gällande. *Det land, som hunnit längre i industriel utveckling, visar för det mindre utvecklade endast en bild af hur dess egen framtid blir.*

Men låt oss för ett ögonblick se bort från detta. Der den kapitalistiska produktionen hos oss fullkomligt gjort sig gällande, t. ex. i de egentliga fabrikerna, är tillståndet mycket sämre än i England, därför att den motvigt felas, som engelsmännen hafva i sin fabrikslagstiftning. På alla öfriga områden lida vi, liksom hela det kontinentala vestra Europa, icke blott under den kapitalistiska produktionens utveckling, utan äfven under sjelfva ofullständigheten i dess utveckling. *Förutom af de moderna missförhållandena lida vi under en hel mängd ärfda sådana, hvilka härflyta af att gamla, utlevade produktionsformer ännu alltjemt föra hos oss ett tynande lif och med dem följa en mängd mot nutidens kraf alldeles stridande samhälleliga och*

politiska förhållanden. Vi ha ondt, icke blott af de lefvande, utan äfven af de döda!

I jmförelse med Englands sociala statistik är det öfriga Europas usel. Dock lyfter den tillräckligt mycket på slöjan, för att låta ett Medusa-hufvud skymta fram bakom densamma. Vi skulle fasa för hur det står till hos oss, om våra regeringar och riksdagar, som det sker i England, då och då tillsatte undersökningskommissioner öfver de ekonomiska förhållandena, om dessa kommissioner utrustades med samma maktfullkomlighet som i England, för att få fram sanningen, och om vi lyckades till detta värf få lika sakkunniga, opartiska och hänsynslöse män som Englands fabriksinspektorer och fattigläkare m. fl.

— — Bortsedt från alla högre motiv ligger det i de nu herrskande klassernas eget välförstådda intresse att röja undan alla för lagstiftningen åtkomliga hinder, som hämma arbetarklassens utveckling. Detta är ett skäl bland andra till att jag låtit den engelska fabrikslagstiftningens historia, innehåll och resultat upptaga så stor plats i denna del af mitt arbete. *Den ena nationen bör och kan lära af den andra.* Äfven om ett samhälle börjat komma den naturlag, efter hvilket det sjelf rör sig, på spåren — och det är just det yttersta målet för detta arbete att söka få fram det moderna samhällets ekonomiska rörelselag — så kan det hvarken hoppa öfver eller dekretera bort naturenligen utvecklingsstadier. *Men det nyas födslosmärter kunna förkortas och mildras.*

Till sist ett ord till förekommande af missförstånd. Kapitalister och jorddrottningar tecknar jag ingalunda i rosenfärgad dager. Men här är endast fråga om personerna för så vidt de äro personifikationer af ekonomiska begrepp, bärare af bestämda klassförhållanden och intressen. Från min ståndpunkt, enligt hvilken de ekonomiska samhällsformernas utveckling helt enkelt är en naturhistorisk process, kan man mindre än från någon annan göra den enskilde individen ansvarig för sakernas ställning. Socialt sedt är han ju sjelf en produkt af de

omständigheter, hvori han blifvit försatt, hur mycket han än subjektivt må höja sig öfver dessa.“

Som tillägg har jag tillåtit mig att foga en sammanträngd framställning af huru lagstiftningen i de viktigare länderna till skydd mot öfverarbete utvecklats under de snart 20 år, som nu förflutit, sedan Marx skref sitt epokgörande verk. De källor jag härvid använt äro: för England: "The Factory and Workshop Act 1878"; för Nordamerika: Die Arbeiterschutzgesetzgebung in den Vereinigten Staaten, von Cave Tait; för Tyskland: Die Arbeiterschutzgesetzgebung im deutschen Reiche von d:r Max Quark; för Schweiz: en uppsats i Nordisk Tidskrift för 1886 h. 1 och 2, af F. Bætzmann; för Österrike: diverse artiklar i "Die Neue Zeit" för 1884; samt slutligen den värderika sammanställning af utlandets lagstiftning för minderårige, som gjorts af riksdagsmannen för Stockholm J. H. G. Fredholm i ett utskottsutlåtande förliden riksdag.

Öfversättaren.

I.

Hvad är en arbetsdag? — Kapitalets inneboende sträfvan att förlänga den. — Hur arbetaren förstöres. — Slafveri och "fritt" arbete. — Samhället måste tvinga kapitalet till hänsyn för arbetarne.

Hvad är en arbetsdag? Hur lång är den tid, under hvilken kapitalet får konsumera den arbetskraft, hvilkens dagsvärde det betalar? Hur långt kan arbetstiden utsträckas utöfver den tid, som är nödvändig för att vidmakthålla sjelfva arbetskraften?

På dessa frågor svarar *kapitalet*: arbetsdagen räknar 24 timmar om dagen med afdrag af de få hvilostunder, utan hvilka arbetskraften absolut vägrar att fortfarande göra tjenst. Till en början är det väl klart, att arbetaren under hela sin lifstid icke behöfver finnas till annat än som arbetskraft, och att sålunda hela den tid, han kan förfoga öfver, enligt natur och rätt är *arbets-tid* och bör tagas i anspråk för kapitalets ökande. Tid till mensklig utbildning, till andlig utveckling, till fyllande af samhällliga uppgifter, till umgänge med medmenniskor, till de fysiska och intellektuella krafternas fria lek, ja till och med tid till söndagshvila — äfven i söndagshelgonens land! — allt det är bara prat och dumheter! I England t. ex. händer det ännu i den-

na dag här och der på landet att en arbetare blir dömd till fängelsestraff för "sabbatens vanhelgande", därför att han arbetat i sin lilla trädgård framför sitt hus. Men om en arbetare blir borta en söndag — äfven om det sker af religiöst fantasteri — från en metallverkstad, ett pappersbruk eller glasbruk, så straffas han för kontraktsbrott. Och det ortodoxa parlamentet har intet öra för sabbatsbrott, när de ske till kapitalets fördel och fromma. I en petition, inlemnad i augusti 1863, der daglönarne i London i fisk- och fågelbutikerna fordrade söndagsarbetets afskaffande, uppgifves att petitionärerna i medeltal nödgas arbeta 15 timmar om dagen under hvardagarne och 8—10 timmar om söndagarna. Af denna petition framgår äfven, att det i synnerhet är det raffinerade finsmakeriet hos de skenheliga aristokraterna i den finaste stadsdelen, som gör detta söndagsarbete behöfligt. Dessa "fromme" män, hvilka äro så nitiska i att "späka köttet", visa framför allt sin kristendom genom det tålmod hvarmed de fördraga öfverarbete, umbäranden och hunger — hos andra!

Men kapitalet stannar icke härvid. I sin blinda, omätliga varulfshunger efter sådant arbete, som ger vinst, därför att det icke betalas*), öfverskrider

*) I originalet står: "Mehrarbeit", men det torde knap past vara möjligt, att med något motsvarande, lika kort uttryck återgifva detta ord. Uttrycket syftar på Marx' bekanta åsigt, att arbetslönen aldrig är full ersättning för det värde arbetaren frambringar åt kapitalisten. På annat sätt kan samma sak sägas så, att arbetaren arbetar vissa timmar af sin arbetstid för att frambringa sin lön, men de öfverskjutande timmarne arbetar han (frånsedt den obetydliga tid, som kan behövas som ersättning för materialens slitning, skatter till allmänna ändamål o. dyl.) *uteslutande för kapitalisten*. Med detta betrakelsesätt blir det först fullt klart, hvarför

det icke blott de moraliska, utan äfven de rent fysiska maximigränserna för arbetsdagen. Det lägger beslag på den tid, som borde afses för kroppens uppväxt, utveckling och hållande vid helsa. Det röfvar den tid, som borde anslås till att hemta frisk luft och lifvas af solskenet. Det knappar af på måltidstimmarna och drar om möjligt in dem i sjelfva produktionsprocessen, så att arbetaren får sin föda under sjelfva arbetet, alldeles som ugnarna matas med kol och maskineriet med talg eller olja. Den sunda sömnen för samlande, förnyande och uppriskande af lifskraften reduceras till så få timmars dödstrött orörlighet, som en absolut utarbetad organism ovilkorligen fordrar för att åter få lif i sig. I stället för att arbetskraftens normala vidmakthållande skall bestämma gräusen för arbetsdagen, så bestämmas här tvärtom gräusen för arbetarnes hvilotid genom det största möjliga dagliga uppjudande af arbetskraft, hur sjukligt, våldsamt och påkostande det än må vara. Kapitalet frågar icke efter arbetskraftens lifslängd. Hvad det frågar efter är endast och allenast huru stort maximum af arbetskraft, som kan utvecklas under en arbetsdag. Och kapitalet når sitt mål på bekostnad af arbetskraftens varaktighet, alldeles som en sniken jordbrukare erhåller stegrad afkastning af sin jord, om han viil suga ut den och offra dess framtida fruktbarhet.

Den kapitalistiska produktionen, som väsentligen är produktion af vinst åt kapitalet, hvilket uppsuger arbetsafkastning, utan att lemna ersättning

kapitalisterna så förtvifadt hållit och hålla emot arbetstidens förkortning. Under för öfrigt lika förhållanden betyder ju en sådan ändring för dem en minskning af det gratisarbete arbetarne lemna dem, och hvarpå hela deras vinst beror.

Öfv. anm.

derför (jempf. föregående not! Öfv. anm.), åstadkommer sålunda genom att förlänga arbetsdagen icke blott förslappning af den menckliga arbetskraften, som beröfvas de normala moraliska och fysiska förutsättningarna för sin utveckling och verksamhet. Den gör rent af att arbetskraften i förtid utfömmes och förstöres. Den förlänger arbetarens produktions-tid en viss tid bortåt, men detta sker till det pris, att hans hela lifstid förkortas.

Arbetskraftens värde omfattar emellertid äfven värdet af de varor, hvilka erfordras för arbetarens reproduktion eller med andra ord för arbetareklassens fortplantning. Då sålunda den naturvidriga förlängning af arbetsdagen, som kapitalet måste sträfva till i sitt omätliga begär efter mera arbete att slå mynt af, medför en förkortning af den enskilde arbetarens lifslängd och dermed äfven af varaktigheten af hans arbetskraft, så behöfves det raskare ersättning i de utslitnas ställe. Det uppstår sålunda större slitningskostnader i arbetskraftens reproduktion, liksom ju det värde, som dagligen behöfver reproduceras för att hålla en maskin i stånd, är större ju fortare den slites. Kapitalet kunde sålunda tyckas vara genom sitt eget intresse hänvisadt till en normalarbetsdag.

En närmare undersökning visar dock, att så ingalunda åtminstone ur denna synpunkt är förhållandet. Låt oss först se till hur saken ställer sig, der slafveriet herrskar. Slafegaren köper sig en arbetare, liksom han köper sig en häst. Dör slafven, så förlorar han ett kapital, som måste ersättas genom nytt uppköp på slafmarknaden. Men, som Cairns säger, "det må vara sant att Georgiens risfält och Mississippis sumpmarker verka, oemotståndligt som ödet, förstörande på den menckliga organismen; men

ändå är denna förödelse af menniskolif icke så stor, att den icke kan ersättas från de öfverfyllda slafmarknaderna i Virginien och Kentucky. De ekonomiska hänsyn, hvilka kunde tyckas lemna ett slags säkerhet för en menskelig behandling af slafvarne, så till vida som herrarnes intresse ju skulle ligga i slafvarnes bevarande, — dessa hänsyn förvandlas, då en gång en slafhandel kommit till stånd, alldeles till raka motsatsen, till skäl för det hänsynslösaste utarbetande af slafvarne. Ty så snart luckorna kunna fyllas genom tillförsel från andra negermarknader, så kommer vigten mindre att ligga på att en slafs lif räcker länge, än på att det är produktift, medan det varar. Det är därför en grundregel för slafhushållning i alla länder, dit slafvar införas, att den bästa ekonomin består i att på kortast möjliga tid pressa den största möjliga massa arbetskraft ur de menskliga lastdjuren. I synnerhet i en tropisk kultur, der den årliga afkastningen af en plantage ofta kan uppgå till lika mycket som hela det kapital, som derpå blifvit nedlagdt, offras negrernas lif på det hänsynslösaste sätt. Vestindiens jordbruk, som sedan århundraden varit en vagga för fabelaktiga rikedomar, har slukat millioner af den afrikanska racens barn. Nu till dags är det på Cuba, hvars afkastning räknas i millioner och hvars plantageegare äro små furstar, som vi finna att en stor del af slafklassen, fränsedt att den alltid får nöja sig med den eländigaste föda och det tyngsta, aldrig afbrutna arbete, hvarje år direkt förstöres genom den långsamma tortyr, som ligger i öfverarbete och brist på sömn och hvila.“

Näväl, ändra namnen; är det icke då om dig sjelf samma sanna saga kan berättas! Läs i stället för slafmarknad: arbetsmarknad, i stället för Kentucky

och Virginien: Irland samt åkerbruksdistrikten i England, Skottland och Wales, och i stället för Afrika: Tyskland*)! Londons bageriarbetare decimeras fruktansvärdt genom det helsöförstörande och öfveranstängande arbetet, men lika fullt är ju denna gren af arbetsmarknaden städse fylld med tyskar och andra döds kandidater. Fajansfabrikationen är som man vet en af de industrigrenar, som hastigast slukar sina arbetare. Saknas det därför folk, som vill egnas sig deråt? Josiah Wedgwood, grundläggaren af den moderna fajansindustrien, hvilken sjelf började som arbetare, förklarade 1785 inför underhuset, att hela manufakturen sysselsatte 15—20,000 personer. År 1861 uppgick deremot befolkningen endast i de städer i Storbritannien, hvilka lefde på denna industri, till öfver 100,000 personer. — "Bomullsindustrin är 90 år gammal, yttrade Ferrand i underhuset 1863, men under denna tre generationer långa tid har den slukat nio generationer bomullsarbetare". Det oakadt visade arbetsmarknaden under enstaka perioder af feberaktigt utveckling betänkliga luckor. Så var det t. ex. 1834. Men herrar fabrikanter föreslogo fattigdistriktens föreståndare att sända "öfverbefolkningen" från åkerbruksdistrikten till Nordengland, och tillade att de sjelfva, fabrikanterna, der skulle "absorbera och förbruka den". Detta var deras egna ord. "Agenter sändes nu till Manchester med

*) I stället för dessa jemförelser, som gälla världsmarknaden i allmänhet och England i synnerhet, böra vi här ej ha svårt att finna sådana, som passa särskildt för våra förhållanden. Man tänke t. ex. på hur vår utvandrande arbetarebefolkning från de södra provinserna i Danmark och Tyskland spelar negerslafvars rol, eller hur arbetare från landsbygden, och särskildt från våra magraste landskap, öfversvämma städerna.

vederbörande fattigvårdstjenstemäns begifvande Listor på åkerbruksarbetare uppgjordes och tillställdes dessa agenter. Fabrikanterna infunno sig på dessas kommissionskontor och valde ut hvad som passade dem, hvarefter familjerna skickades efter från södra England. Dessa menniskolaster sändes i väg, försedda med etiketter som andra kollis, per kanalbåt eller lastvagn — somliga ströfvade fram till fots, och många, som kommit vilse, irrade halfförhungerade kring i manufakturdistrikten. Detta utvecklade sig till en hel handelsgren. Underhuset kan väl knappast tro det, men faktiskt är, att denna regelbundna handel, detta schackrande i menniskokött fortfar, och folk köptes af Manchester-agenterna och såldes till Manchester-fabrikanterna lika regelbundet som negrer till sydstaternas bomullsplantageegare“... Och 1860 upprepades liknande scener. Ja, en deputation af fabrikanter vände sig till presidenten i rikskollegiet för fattigvården med anhållan att han åter måtte tillåta dem att få använda fattighusbarn på sina fabriker.

Kapitalisternas erfarenhet visar i allmänhet en ständig öfverbefolkning, d. v. s. öfverbefolkning i förhållande till kapitalets ögonblickliga behof att förränta sig, men strömmen af denna öfverbefolkning utgöres af generationer, hvilka lefva under ogynnsamma förhållanden och därför hastigt förbrukas, snabbt tränga undan hvarandra och så att säga plöckas omogna. Å andra sidan visar erfarenheten för den förnuftige iakttagaren huru hastigt och djupt sjelfva folkets lifskraft blifvit anfrätt af den kapitalistiska produktionen, oaktadt denna, historiskt taladt, alldeles nyss framträd på skådeplatsen. Den industriella befolkningens urartande hejdas endast något derigenom, att nya, kärnsunda elementer från

landsbygden oupphörligt tillföras. Men till och med landarbetarnes lifskraft börjar att försvagas, oakadt den friska luft, de få inandas, och trots att det naturliga urvalets lag, som så allsmäktigt herrskar bland dem, endast låter de kraftigaste individerna uppnå mogen ålder. Kapitalet, som har så "goda skäl" att förneka de lidanden, som arbetarne rundt omkring det måste utstå, tar i praktiken lika litet eller lika mycket hänsyn till att människosläktet för framtiden fysiskt förstöres och slutligen ohjelpigt kommer i utdöende, som till att möjligen jorden i en framtid kan komma att falla in i solen. Vid hvarje aktiesvindleri vet en hvar att ovädret en gång måste bryta löst, men en hvar hoppas att det skall gå ut öfver grannen, sedan han sjelf håfvat in guldregnet och bragt sitt på det torra. Efter mig syndaflo den! är hvarje kapitalists och hvarje kapitalistnations valspråk. *Kapitalet är därför städse hänsynslöst gent emot arbetarens helsa och lif, om det icke genom samhället tvingas till hänsyn.* Sjelfva *Times* skref i Oktober 1861: "Fastän vårt folks helsa är ett så viktigt element af nationens kapital, befara vi att vi måste medgifva, att kapitalisterna alldeles icke äro lämpliga att vårda och bevara denna skatt. Hänsyn till arbetarnes helsa har blifvit kapitalisterna påtvungen utifrån". — I det stora hela beror för öfrigt huruvida denna hänsyn visas icke af de enskilde kapitalisternas goda eller bristande vilja. Den fria konkurrensen gör de för den kapitalistiska produktionen gällande lagarne verksamma som yttre tvångslagar gent emot den enskilde kapitalisten. Så finna vi t. ex. att, i början på 1863, 26 firmor, egare af betydande fajansfabriker i Staffordshire, petitionera om hvad motståndarne kalla "statens våldsamma inblandning". "Konkurrensen med andra kapi-

talister“, skrifva de, tillåter dem ingen “frivillig“ inskränkning i barnens arbetstid o. s. v. “Hur mycket vi än beklaga de angifna missförhållandena, skulle det vara ogörligt att förekomma dem genom någon slags öfverenskommelse fabrikanterna emellan . . . Vi hafva därför kommit till den öfvertygelsen, att en tvångslag är nödvändig“.

II.

Arbetstiden i England under föregående århundraden, före storindustrien. — Lagstiftningsförsök att förlänga arbetstiden. — Försvar för och angrepp mot arbetarnes fritider. — “Ideal-arbetshuset“ och fabriken.

Fastställandet af en normalarbetsdag är resultatet af en månghundraårig kamp mellan kapitalister och arbetare. Historien om denna kamp har dock att uppvisa tvenne hvarandra motsatta strömningar. Man jemföre t. ex. vår tids engelska fabrikslagstiftning med de engelsks arbetarstatuterna från 14:de och ända långt in i 18:de århundradet. Medan den moderna fabrikslagen *förkortar* arbetsdagen söka dessa statuter att *förlänga* den. Men i alla fall synas kapitalets anspråk under dess embryotillstånd, då det håller på att bli till, och därför behöfver tillförsäkra sig uppsagningsrätt till ett visst kvantum öfverarbete genom statsmaktens tillhjälp, icke blott genom de ekonomiska förhållandenas tvingande makt, — dessa anspråk synas helt beskedliga, om man jemför dem med de eftergifter det under sin

mannaålder knotande och motsträfvigt måste göra. Det åtgår århundraden innan den "frie" arbetaren i följd af det kapitalistiska produktionssättets utveckling frivilligt går in på, d. v. s. samhälleligt bliv tvungen, att mot priset af sitt vanliga lifsuppehälle sälja hela den tid af sitt lif, då han kan vara verksam, ja sjelfva sin arbetsförmåga, sin förstfödslorätt för en grynvälling. Det är därför naturligt att den förlängning af arbetsdagen, som kapitalet med statens tillhjälp från midten af 14:de till slutet af 17:de århundradet söker påtvinga den fullvuxne arbetaren, ungefär skall sammanfalla med de skrankor för arbetstiden, som under senare hälften af 19:de århundradet här och der genom statens försorg uppdragas för att hindra barnablods användning till kapitalbildning. Hvad som nu t. ex. i staten Massachusetts, ända till senaste tid den friaste af den Nordamerikanska republikens stater, blifvit proklameradt som af staten bestämd gräns för arbete af barn under 12 år, det var i England ännu i midten af 17:de århundradet den normala arbetsdagen för kärnfriska handverkare, grofbygda jordbruksarbetare och jättestarka grofsmeder!

Det första arbetarestatutet (Statute af Labourers, 1349) nåde till omedelbar förevändning (icke till orsak, ty lagstiftningen fortgår sedan i denna riktning genom århundraden utan någon förändring) den stora pest, som decimerade befolkningen, så att, som en tory-författare säger, "svårigheten att få arbetare att arbeta till resonnabla priser (d. v. s. priser, som lemnade åt deras användare ett resonnabelt kvantum öfverarbete) blef alldeles odräglig." "Resonnabla" arbetslöner dikterades därför genom tvångslagar, och äfvenså arbetsdagens gränser. Den sista punkten, som här ensamt intresserar oss, är upprepad i sta-

tutet af 1496. Arbetsdagen för alla handverkare och jordbruksarbetare från Mars till September skulle då — något som likväl aldrig genomfördes — räckta från kl. 5 på morgonen till mellan 7 och 8 på aftonen, men till måltidstimmarne äro anslagna 1 timme för frukost, $1\frac{1}{2}$ för middag och $\frac{1}{2}$ för aftonvard, således precis dubbelt så mycket som i nu gällande fabrikslag. Under vintern skulle arbetas från 5 på morgonen till mörkret, men med samma afbrott. Ett statut från drottning Elisabeths tid, af 1562, för alla arbetare, "som tingats för lön per dag eller vecka", lemna arbetsdagens längd orörd, men söker inskränka måltidstimmarne till $2\frac{1}{2}$ timme under sommaren och 2 under vintern. För hvarje timmes bortovaro skulle pligtas i vårt mynt ungefär 9 öre. I verkligheten förblef dock förhållandet långt gynsamare för arbetaren än på papperet. Den politiska ekonomins fader och på sätt och vis statistikkens grundläggare, William Petty, säger i en skrift, som han offentliggjorde 1672: "Arbetarne arbeta dagligen 10 timmar och intaga 20 måltider i veckan, tre dagligen under arbetsdagarna och två om söndagarna, hvaraf man klarligen ser att, om de ville fasta om fredagsaftnarna, och äta middag på halfannan timme i stället för att som nu använda två timmar, så skulle skatten i fråga kunna uppbringas." Hade icke kapitalistekonomen dr Andrew Ure rätt att skräna om tolt-timmars-lagen af 1833 som en återgång till de mörka tidsåldrarna? Och hur det ännu i slutet af 17:de århundradet stod till med barnarbetet, framgår af följande klagan: "Vår ungdom här i England gör ingenting alls ända till den tid de bli lärlingar, och då behöfva de naturligtvis lång tid — sju år — för att utbilda sig till fullkomliga handverkare." Tyskland deremot berömmes, eme-

dån barnen der ända från vaggan "uppfostras åtminstone till någon sysselsättning".

Ännu under större delen af 18:de århundradet, ända till tidpunkten för storindustrins framträdande, lyckades det icke kapitalet att i England genom betalning för värdet af en veckas arbetskraft bemäktiga sig arbetarens hela vecka; jordbruksarbetarne utgöra dock ett undantag. Arbetarne funno icke den omständigheten, att de kunde lefva en hel vecka på fyra dagars lön, utgöra någon tillräcklig orsak att äfven arbeta de två återstående dagarne för kapitalisterna. Ett parti bland Englands nationalekonomer angrep i kapitalets tjenst på det ursinnigaste detta arbetarnes egensinne, ett annat parti åter försvarade arbetarne. Låt oss t. ex. höra polemiken mellan Postlethwaithe, författare till ett då berömdt handelslexikon, och den anonyme författaren till skriften: "Essay on Trade and Commerce."

Postlethwaithe säger bl. a.: "Jag kan icke afsluta dessa få anmärkningar utan att taga notis om det triviala påstående, som man allt för ofta får höra, att om arbetaren på fem dagar kan förtjena nog för att lefva, så vill han icke arbeta fulla sex dagar. Deraf sluter man att det är nödvändigt att fördyra äfven de oundgängligaste lifsförnödenheter genom skatter eller på annat sätt, för att tvinga handverkaren och manufakturarbetaren till oafslätligt arbete under sex dagar i veckan. Jag måste bedja om tillstånd att få vara af annan mening än dessa stora politici, hvilka träda upp för detta konungarikets arbetarebefolknings beständiga slafveri; de glömma ordspråket: att ha för litet ledigt gör människor dumma. Äro icke engelsmännen med skäl stolta öfver sina handverkares och arbetares genialitet och smak, som hittills förskaffat de britiska varorna allmänt

rykte och förtroende? Hvilken omständighet ha vi att tacka för detta? Sannolikt intet annat än det sätt och vis, hvarpå vårt arbetsfolk vet att förströ sig efter sitt eget hufvud. Vore de tvungna att arbeta hela året igenom, veckans alla sex dagar, under ständigt upprepande af samma sysselsättning, skulle det säkerligen förslöa deras genialitet och göra dem tröga och dumma i stället för glada och händiga. Och skulle icke våra arbetare i följd af sådant evigt slafveri förlora i stället för behålla sitt rykte? Hurudan konstskicklighet skulle vi väl kunna vänta af sådana hårdt jagade djur? ... Och hvarför skulle icke den större genialiteten, energin och händigheten hos våra handverkare och manufakturarbetare härflyta af den frihet, hvarmed de förströ sig som dem bäst synes? Jag hoppas att de aldrig skola förlora vare sig dessa företrädesrättigheter, eller det goda lif, hvaraf både deras arbetsduglighet och deras mod kommer!“

Härpå svarar författaren till “Essay on Trade and Commerce:“

“Om det anses för en gudomlig inrättning att hvila den sjunde dagen i veckan, så ligger häri att de andra veckodagarne äro till för arbetet (han menar för kapitalet, som man straxt skall få se), och det kan icke kallas grymt att framtinga lydnad för detta guds bud... Att menniskan i allmänhet af naturen är böjd för bekvämlighet och tröghet, derom ha vi en bedröflig erfarenhet beträffande vår manufakturpöbel, som i medeltal icke arbetar mer än fyra dagar i veckan, annat än i den händelse att lifsmedlen fördyrats... Antag att en bushel hvete representerar en arbetares alla lifsmedel och kostar 5 shilling och att arbetaren dagligen förtjenar 1 shilling på sitt arbete. I så fall behöfver han blott

arbeta 5 dagar i veckan, och om busheln kostar 4 shilling endast 4 dagar... Men då nu arbetslönen här i riket står vida högre, jämförd med lifsmedelsprisen, så eger manufakturarbetaren efter att ha arbetat i 4 dagar ett penningöfverskott, hvarmed han lever flott under resten af veckan... Jag hoppas nu hafva sagt nog för att klargöra att måttligt arbete under sex dagar i veckan icke är något slafveri. Våra jordbruksarbetare hafva det så stäldt, och efter allt hvad man kan döma äro de de lyckligaste bland arbetare (på annat ställe i samma bok ger författaren deremot en högst bedröflig skildring af dessas "lycka": de kunna icke lefva sämre än de göra, heter det der). Äfven holländarne göra detta i sina manufaktur och tyckas dock vara ett mycket lyckligt folk. Fransmännen göra det också, för så vidt icke deras helgdagar komma i vägen... Men vår manufakturpöbel har fått den fixa idén i sitt hufvud, att de som födda engelsmän hafva något privilegium på att vara friare och oafhångigare än arbetarebefolkningen i hvilket som helst annat land i Europa. Denna idé kan väl vara till någon nytta så till vida, som den inverkar på våra soldaters tapperhet; men ju mindre manufakturarbetarne hafva deraf, desto bättre för dem själfva och för staten. Arbetare borde aldrig anse sig för oafhångiga af sina öfverordnade... Det är utomordentligt farligt att kurtisera mobben i en handelsstat som vår, der kanske sju åttondedelar af hela befolkningen är folk med ringa eller ingen egendom... *Kuren blir icke fullständig förr än våra arbetare bekväma sig att arbeta 6 dagar för samma betalning, som de nu få för 4*".

För detta vackra ändamål, och vidare som det heter "till utrotande af lättja, utsväfningar och ro-

mantiskt frihetssvärmeri“, äfvensom “till minskning af fattigskatten, befordrande af det industriella lifvet och nedtryckande af arbetsprisen i manufakturerna“ föreslår då denne kapitalets trogne riddare det radikala medlet, att i “mönsterarbetshus“ inspärra sådana arbetare, hvilka hemfalla åt den allmänna välgörenheten, alla fattiga med ett ord. “Ett sådant mönsterarbetshus måste göras till “en fasans boning“, och icke till något slags asyl för de fattiga, der de bara få fullt upp med mat, bli varmt och snyggt klädda och få mycket litet att göra.“ Nej, i detta mönsterarbetshus “skola de fattiga arbeta 14 timmar om dagen, dock med afdrag för måltiderna, så att det återstår fulla 12 arbetstimmar.“

Tolf timmar om dagen i “mönster-arbetshuset“, i “fasans boning“ af 1770! Och sextiotre år derefter, 1833, då engelska parlamentet nedsatte arbetstiden i fyra fabrikationsgrenar för barn mellan 13 och 18 års ålder till fulla 12 arbetstimmar, jemrades det som hade den engelska industrins yttersta dag inbrutit! År 1852, när L. Bonaparte sökte få fast fot hos bourgeoisien genom att rubba den lagligt fastställda arbetsdagen, ljöd det som från en mun från den franska arbetarebefolkningen: lagen, som nedsätter arbetstiden till 12 timmar, är det enda goda, som återstår oss af republikens lagstiftning*)! I Zürich har arbetet för barn öfver 10 år blifvit inskränkt till 12 timmar; i Aargau reducerades 1862 arbetstiden för barn mellan 12 och 16 år. Belgien åter står äfven med hänsyn till arbetslagens reglering som bourgeoisimönster-

*) Den franska 12-timmars-lagen af d. 5 sept. 1850, en försämrad upplaga af provisoriska regeringens dekret af 2 mars 1848, omfattar alla verkstäder och fabriker utan undantag. Före denna lag var arbetsdagen oinskränkt i Frankrike. Den uppgick i fabrikerne till 14, 15 timmar, ja ännu mera.

stat. Lord Howard de Welden, engelsk fullmäktig i Brüssel, berättar d. 12 maj 1862: "Ministern Rogier uppgaf för mig att hvarken någon allmän lag eller lokalbestämmelser i något afseende inskränka barnarbetet, att regeringen dock under de senaste 3 åren hvarje session umgåtts med tanken att framlägga för kamrarna ett lagförslag i ämnet, men att hon alltid fann ett oöfvervinneligt hinder i den svartsjuka ångest, som rådde mot hvarje lagstiftning, som stod i strid med grundsatsen om arbetets fullkomliga frihet."*)

Den fasans boning för de fattiga, hvarom kapitalistsjälen drömde 1770, reste sig få år senare som ett jättestort "arbetshus" för manufakturarbetaren sjelf. Den kallades *fabrik*. Och denna gång bleknade idealet bredvid verkligheten.

III.

Storindustrins inflytande på normalarbetsdagen. — Arbetarna börja göra motstånd. — Den första normalarbetsdagen i engelska fabrikslagen af 1833. — Skälen till dess förbättrande 1844; kvinnoarbetet får skydd. — Tio-timmars-dagen. — Fabrikanternas upprorsförsök mot lagen. — Arbetarefordringarnas definitiva seger; 1850 års fabrikslag. — Skyddets utsträckning till nya industrigrenar.

Sedan kapitalet användt århundraden för att utsträcka arbetsdagen till dess normala maximigränser och sedan utöfver dessa ända fram till den naturli-

*) Rörande fabrikslagstiftningens senare utveckling i Schweiz och Österrike, jemför tillägget. Beträffande Belgien torde det ännu vara i friskt minne, hvart grundsatsen om "arbetets frihet" der slutligen ledt de till förtviflans raseri

ga dagens gräns, 12 timmar, följde nu, sedan *storindustrin* födts i sista tredjedelen af det 18:de århundradet, en lavinaktigt våldsamt och hejdlös öfversvämning af alla gränser. Alla skrankor af sed eller natur, ålder eller kön, dag eller natt, brötos ned. Till och med begreppen dag och natt, hvilka tagits simpelt och enkelt i de gamla statuten, utplånades till den grad, att en engelsk domare ännu 1860 måste anlita verklig salomonisk vishet för att kunna med rättslig giltighet afgöra hvad dag och natt var. Kapitalet firade fullständiga orgier.

Så snart den af produktionslarmet öfverröstade arbetareklassen åter kom någorlunda till besinning, började den göra motstånd, först och främst i storindustrins fädernesland, England. Under tre årtionden stannade likväl de medgifvanden, som arbetarne tilltröskade sig, endast på papperet. Parlamentet utfärdade från 1802 till 1833 hela 5 arbetslagar, men var nog illistigt att icke anslå ett enda öre till deras sättande i verket, till den nödiga tjänstemannapersonalen o. s. v. De förblefvo en död bokstaf. "Faktum är att före 1833 års lag barn och unga personer sletos ut med arbete hur det bäst passade sig, hela natten, hela dagen eller både dag och natt", säges det i en fabriks-inspektors berättelse 1860 — I Frankrike var det för öfrigt på samma sätt. Det är ytterst betecknande för "borgare-konungen" Ludvig Filips tid, att den enda då utfärdade fabriks-

bragta fabriksslafvarne. Ännu 24 år efter det här omnämnda ministeriella uttalandet har ingen af de liberala eller klerikala regeringar, som efterträdt hvarandra i detta mörkerland, kunnat förmå sig att röra ett finger för arbetarnes skydd mot kapitalistutugningen; man kan endast hoppas att lexan denna gång var tillräckligt allvarsam för att bli förstådd.

Öfv. anm.

lag, rörande barnarbete, oaktadt den medgaf många undantag, aldrig bragtes till tillämpning!

Först ifrån fabrikslagen af 1833 — omfattade bomulls-, ylle-, linne- och sidenfabriker — *daterar sig en normalarbetsdag för den moderna industrin.* Och ingenting är mera betecknande för hvars andas barn kapitalet är än *den engelska fabrikslagstiftningens historia från 1833 till 1864!*

* * *

Lagen af 1833 förklarar att "den vanliga fabriksarbetsdagen skall börja kl. $\frac{1}{2}6$ på morgonen och sluta kl. $\frac{1}{2}9$ på aftonen, och inom dessa gränser, en tidrymd af 15 timmar, är det lagligt att hvilken tid som helst under dagen sysselsätta "unga personer" (d. v. s. personer mellan 13 och 18 år), förutsatt att en och samma unga person icke arbetar mer än 12 timmar på en och samma dag, med undantag af vissa, särskildt förutsedda fall." På annat ställe i lagen bestämmes, "att under hvarje dags lopp åtminstone $1\frac{1}{2}$ timme skola medgifvas hvarje sådan person till måltider." Användandet af barn under 9 år förbjöds, utom i vissa fall, till hvilka jag längre fram återkommer, och för barn mellan 9 och 13 år inskränktes arbetet till 8 timmar om dagen. Nattarbete, det vill enligt denna lag säga arbete mellan $\frac{1}{2}9$ på kvällen och $\frac{1}{2}6$ på morgonen, förbjöds för alla personer mellan 9 och 18 år.

Det var emellertid så långt ifrån att lagstiftarne ville antasta kapitalets frihet att utsuga de fullvuxna arbetarne, eller som de kallade det "arbetets frihet", att de tvärtom hittade på ett särskildt system för att förebygga sådana härresande följder af fabrikslagen.

“Det onda med fabriksystemet, så som det f. n. är inrättadt“, heter det i utskottsrapporten 1833, “ligger egentligen deri, att det gör det nödvändigt att utsträcka barnarbetet fullkomligt lika långt som de fullvuxnas arbetsdag. Det enda botemedlet mot detta onda, utan inskränkning i de fullvuxnas arbete, hvilket skulle medföra ett större ondt än det man önskar förebygga, är systemet att använda dubbla uppsättningar barn “under namn af “relais-system“ (relay betyder på engelska hästombyte vid gästgifvargårdarna). Nu sattes också detta förslag i verket, så att t. ex. från $\frac{1}{2}6$ f. m. till $\frac{1}{2}1$ e. m. arbetade ett antal barn mellan 9 och 13 år, och en annan barnskara spändes för kl. $\frac{1}{2}2$ e. m. för att hålla på till $\frac{1}{2}9$ o. s. v.

Till belöning för att herrar fabrikanter på det fräckaste sätt lemnat utan afseende alla lagar, som under de senaste 22 åren utfärdats om barnarbete, sockrades nu till på köpet pillret åt dem. Parlamentet bestämde att efter den 1 mars 1834 inga barn under 11 år, efter samma dag 1835 inga under 12 år, och först ännu ett år senare inga barn under 13 år finge arbeta längre tid än 8 timmar om dagen i en fabrik! Denna mot kapitalet så skonsamma “liberalism“ var så mycket mera värd erkännande, som Londons mest framstående fattigläkare inför parlamentet förklarar att det var farligt att dröja med att skydda barnen! Samma “reformerade“ parlament, som af ömhet för hrr fabrikanter ännu under åratal fasthöll barn under 13 år i det helvete, som hette fabriksarbete 72 timmar i veckan, förbjöd deremot i slafemancipationslagen, som också meddelade friheten droppvis, med ett slag plantageegarne att hålla sina slafvar till arbete mer än 45 timmar i veckan!

Kapitalet var emellertid ingalunda tillfredställt, utan började en larmande agitation, som varade i

flera år. Den riktade sig hufvudsakligen mot de åldersgränser, som uppdragits för hvad lagen kallade "barn", och för hvilka arbete mer än 8 timmar var förbjudet och i stället ett visst skoltvång infördt. Enligt kapitalisternas begrepp om människan upphörde barnåldern vid 10 eller på sin höjd 11 år. Ju närmare den tid kom, då fabrikslagen till fullo skulle sättas i verket, det ödesdigra året 1836, desto vildare rasade fabrikantpöbeln. Den lyckades verkligen till den grad skrämman regeringen, att denna 1835 föreslog att nedflytta barnåldersgränsen från 13 till 12 år. Men häremst reste sig arbetaremassornas hotande påtryckning, och underhuset vågade icke gå tillbaka. Det vägrade att kasta 13-åringar längre än 8 timmar om dagen under kapitalets juggernauts-vagn, och lagen af 1833 trädde oförändrad i kraft och förblef orörd till 1844.

* * *

Under det årtionde, hvori denna lag reglerar fabriksarbetet, äro fabriksinspektorerens officiella berättelser öfverfyllda af klagomål öfver omöjligheten att bringa den till utförande. Lagen af 1833 gaf riddarne af kapitalet full frihet att under de femton timmarne mellan $\frac{1}{26}$ f. m. och $\frac{1}{29}$ e. m. när som helst låta hvarje "ung person" och hvarje "barn" börja, afbryta och sluta sitt 12- eller 8-timmars arbete, äfvensom att anvisa olika måltidstimmar åt de olika arbetarne. Herrar kapitalister hittade då snart på ett nytt "relais-system", som gick ut på att icke byta ut arbetshästarne vid bestämda stationer, utan spanna för de samma på nytt, fast på annat håll. Vi skola nu icke uppehålla oss vid detta präktiga system, då vi längre fram få återkomma till det;

men så mycket är redan klart vid första blicken på det, att det upphäfde hela fabrikslagen både till andan och bokstafven. Hur skulle fabriksinspektörerna kunna tvinga fabrikanterna att hålla sig inom den lagbestämda arbetstiden och att medgifva den lagliga tiden för måltiderna, då bokföringen öfver hvarje barn eller ung person blef så invecklad? I en stor del af fabriken uppbloomstrade också åter ostraffadt det gamla brutala ofoget. Fabriksinspektörerna visade vid en sammankomst med inrikesministern att hvarje kontroll var omöjligt under detta nypåfunna relaissystem.

Ställningen ändrades emellertid hastigt. Fabriksarbetarne gjorde, i synnerhet efter 1838, tio-timmars-arbetsdagen till sin ekonomiska likasom "kartan") till sin politiska lösen. Äfven en del fabrikanter, hvilka ordnat om sitt arbete år 1833, öfversvämmade parlamentet med petitioner mot den "oärliga konkurrensen" från de falska bröder, hvilkas större fräckhet eller lyckligare lokala förhållanden möjliggjorde ett lagbrott. Härtill kom att, hur mycket än de enskilda fabrikanterna kunde vilja lemna den gamla rofgirigheten fria tyglar, så föreskrefvo fabrikantklassens politiska målsmän och ledare ändrad hållning och ändradt språk gent emot arbetarne. De hade öppnat sitt fälttåg för afskaffande af spanmålstullarne och behöfde för att segra arbetarnes hjälp! De lofvade därför att under frihandelns tusenåriga rike skulle icke blott de hembakade bröd-

*) De s. k. "kartisternas" förnämsta fordran var politisk rösträtt för folkets stora massa. Den "kartistiska" rörelsen, som isynnerhet var stark 1838—48, fick sitt namn efter en skrift "The peoples charter" (folkkartan, i motsats till den aristokratiska författningen, som hvilade på "Magna charta" af år 1215), hvori folkets fordringar framställes. *Öfv. anm.*

kakorna bli dubbelt så stora, utan äfven tio-timmarslagen bli antagen. Så mycket mindre kunde de då motsätta sig mått och steg, hvilka endast afsågo att göra 1833 års lag till sanning. Torypartiet slutligen, hotadt i sitt heligaste intresse, jordröntan, kunde icke med nog filantropisk afsky utfara mot sina fienders "skändliga lagbrott."

Så kom då tillägget till fabrikslagen af 7 juni 1844 till stånd, och trädde 10 september samma år i kraft. Der flyttas en ny grupp arbetare in bland de skyddade, nämligen *kvinnor öfver 18 år*. De likställdes i alla hänseenden med "unga personer", deras arbetstid nedsattes till 12 timmar, nattarbete förbjöds o. s. v. *För första gången såg sig sålunda lagstiftningen tvungen att direkt och officiellt kontrollera äfven fullvuxnas arbete*. I fabriksrapporten 1844—45 heter det ironiskt: "Vi ha icke fått kännedom om ett enda fall, då vuxna kvinnor skulle ha beklagat sig öfver detta ingrepp i deras rättigheter". — Arbetstiden för barn under 13 år nedsattes till 6 $\frac{1}{2}$, eller under vissa vilkor 7 timmar om dagen.

För att hindra missbruk med "det falska relais-systemet" föreskref lagen bl. a. följande viktiga detaljbestämmelser: "Arbetsdagen skall för barn och unga personer räknas från den tid på morgonen, då *något* barn eller någon ung person börjat arbeta i fabriken". Så att om t. ex. A. börjar sitt arbete kl. 8 på morgonen och B. kl. 10, måste ändå B. sluta lika tidigt som A. Vidare: "Arbetsdagens början skall anges genom ett offentligt ur, t ex. närmaste jernvägsur, efter hvilket fabriksuret skall ställas. Fabrikanten skall i sin fabrik låta uppslå ett med stora stilar tryckt tillkännagifvande, hvori arbetsdagens början och slut äfvensom uppehållen äro angifna. Barn, hvilka börja sitt arbete före kl.

12 middagen, få icke åter användas efter kl. 1 e. m. Eftermiddagsgruppen barn måste sålunda vara andra än förmiddagsgruppen. De 1½ timmar, som äro anslagna till måltider, måste för alla skyddade arbetare förläggas till samma tider på dagen, och åtminstone 1 timme måste vara använd i måltidsraster före kl. 3 e. m. Barn, unga personer eller kvinnor få icke under någon måltid stanna i ett fabriksrum, der någon arbetsprocess försiggår“ o. s. v.

Man ser att dessa minutiösa bestämmelser, hvilka så militäriskt och likformigt reglerade arbetets perioder, dess gränser, pauser m. m. efter klockslag, ingalunda voro produkter af parlamentarisk regleringssjuka. De utvecklade sig af sjelfva förhållandena såsom naturlagar för det moderna produktions sättet. Deras formulerande, officiella erkännande och proklamerande af staten voro resultat af långvariga klass-strider. En af deras närmaste följderna var att i praktiken *äfvén de fullvuxna manliga fabriksarbetarnes arbetsdag* underkastades samma skrankor, emedan i de flesta produktionsprocesser samverkan af barn, unga personer och kvinnor med de fullvuxna männen är nödvändig. I det stora hela gälde därför under perioden 1844—47 tolf-timmars-arbetsdagen allmänt i alla de industrigrenar, som voro underkastade fabrikslagstiftning.

Fabrikanterna gingo dock icke in på detta framsteg utan ett motsvarande steg tillbaka. På deras ansökan nedsatte underhuset minimiåldern för barn, somingo sättas till arbete, från 9 till 8 år, för att försäkra kapitalet om den “goda tillgång på fabriksbarn“, som det efter både gudomlig och menskelig lag kunde göra anspråk på.

Åren 1846 och 47 göra epok i Englands ekonomiska historia. Upphäfandet af spanmålstillarna, afskaffandet af tullar på bomull och andra råämnen, frihandeln förklarad för lagstiftningens ledstjerna! Korteligen, det tusenåriga riket stod för dörren. Å andra sidan nådde under samma år kartiströrelsen och agitationen för tio-timmars-lagen sin höjdpunkt. De funno bundsförvandter i de efter hämd fnysande torierna. Trots det fanatiska motståndet från frihandlarne, som nu efter segern, med Bright och Cobden i spetsen, bröto sitt löfte till arbetarne, *gick den så länge eftersträfvade tio-timmars-lagen igenom i parlamentet.*

Den nya fabrikslagen af 8 juni 1847 slog fast att 1 juli 1847 en öfvergångsnedläggning af arbetstiden för alla "unga personer" (13—18 år) och arbeterskor till 11 timmar skulle inträda, men från 1 maj 1848 skulle definitivt blifva en nedsättning till 10 timmar om dagen. För öfrigt var lagen blott ett tillägg till de föregående af 1833 och 1844.

Kapitalet började nu först ett fälttåg för att lagen icke skulle träda i kraft den 1 maj 1848. Och meningen var, att arbetarne sjelfva skulle hjälpa till att åter förstöra sitt eget verk, om hvars olämplighet erfarenheten skulle ha upplyst dem. Ögonblicket var väl valdt. Man måste komma ihåg, säger fabrikinspektörernas berättelse, att till följd af den fruktansvärda krisen 1846—47 stor nöd herskade bland fabriksarbetarne, emedan en mängd fabriker endast arbetade kortare tid och andra alldeles stodo stilla. Ett betydligt an'äl arbetare befann sig på grund häraf i det mest betryckta läge, och många voro djupt skuldsatta. Man kunde därför med temlig säkerhet antaga, att de skulle föredraga den längre arbetstiden, för att godtgöra den gångna tidens

förluster, möjligen afbetala sina skulder, eller lösa ut sina effekter från pantlånekontoren eller ersätta sålda bohagsting eller skaffa sig sjelfva eller sina familjer nya kläder.“ Fabrikanterna sökte stegra den naturliga verkan af dessa omständigheter genom en allmän lönenedsättning på 10⁰/. Detta skedde så att säga för att inviga den nya frihandelsæran. Så följde en ny nedsättning på 8¹/₃ 0/0, när arbetsdagen nedsattes till 11 timmar, och på dubbelt så mycket, när den minskades till 10 timmar. Öfverallt der omständigheterna på något vis medgäfvodet gjordes sålunda en lönenedsättning på åtminstone 25 0/0.

Under så gynsamma och förberedda utsigter började man agitationen bland arbetarne för återkallande af 1847 års lag. Intet medel försmåddes, hvarken bedrägeri, lockelser eller hotelser; men allt var förgäfvodet. Beträffande det halfva dussin petitioner, hvori arbetarne måste klaga öfver “huru den nya lagen förtryckte dem“, förklarade petitionsunder-tecknarne sjelfva vid muntligt förhör, att underskrifterna voro dem aftvungna. “De voro nog förtryckta, men icke af fabrikslagen, utan af en annan.“ Då det sålunda icke lyckades fabrikanterna att få arbetarne att tala som de föreskrefvo, så skriade de deremot sjelfva så mycket högre i arbetarnes namn i pressen och i parlamentet. De anklagade fabriksinspektorerne för att vara ett slags konventskommissarier, hvilka obarmhertigt offrade de olycklige arbetarne för sina verlsförbättraregriller. Men äfven denna manöver misslyckades. Fabriksinspektorn Leonard Horner anställde i egen person och genom sina under-inspektorer talrika vittnesförhör i Lancashire's fabriker. Ungefär 70⁰/. af de arbetare, som hördes, förklarade sig för 10 timmar,

ett vida mindre procenttal för 11 och en helt obetydlig minoritet för de gamla 12 timmarna.

En annan älsklig manöver var att låta de vuxna manliga arbetarne arbeta 12—15 timmar och sedan förklara detta faktum för det trognaste uttrycket för hvad proletarierna af hela sitt hjerta önska. Men den "obarmhertige" fabriksinspektorn Leonard Horner var äfven här på sin post. De flesta, som arbetade öfvertid, förklarade att "de skulle långt föredraga att arbeta kortare tid för mindre lön, men de hade intet val; det fans så många arbetslösa, att frågan för dem stode så: antingen arbeta den längre tiden eller kastas på gatan".

Kapitalets första fälttåg hade misslyckats och 10-timmars-lagen trädde i kraft den 1 maj 1848. Men då hade emellertid kartistpartiets fiasko, fängslandet af dess ledare och förstörandet af dess organisation redan svårt skakat den engelska arbetareklassens sjelfförtroende. Kort derpå verkade juni-insurrektionen i Paris och dess blodiga undertryckande, i England alldeles som på kontinenten, derhän att alla fraktioner af de herrskande klasserna, jordegare och kapitalister, börshajar och små krämare, protektionister och frihandlare, regering och opposition, prester och fritänkare, unga skökor och gamla nunnor, — alla förenade sig under det gemensamma fältropet att egendomen, religionen, familjen och samhället vore i fara! Arbetareklassen blef öfverallt lyst i det stora bannet ooh betraktad som "misstänkt". Herrar fabrikanter behöfde därför inte längre genera sig. De började öppen revolt icke blott mot 10-timmars-lagen, utan mot hela den lagstiftning, som sedan 1833 i någon mån sökte tygla arbetskraftens "fria" utsugning. Det var ett slafhållare-uppror i miniatyr, som under mera än två år

pågiök med cynisk hänsynslöshet och terroristisk energi, som utvecklades i så mycket rikligare mån, som den upproriska kapitalisten ju icke riskerade något annat än sina arbetares skinn.

För att förstå det följande måste man erinra sig att fabriksakterna af 1833, 44 och 47 alla tre voro i gällande kraft, för så vidt icke en senare upphäfde en föregående; att ingen af dem inskränker arbetstiden för manliga arbetare öfver 18 år och allt sedan 1833 femton-timmars-perioden från $\frac{1}{2}$ 6 f. m. till $\frac{1}{2}$ 9 e. m. var den lagliga "dagen", under hvilken unga personer och kvinnor hade att förrätta sitt först 12, sedan 10-timmars arbete.

Fabrikanterna började här och der med afskedande af en del, mången gång hälften, af de unga personer och arbeterskor, som de sysselsatte, och återinförde i stället det nästan öfvergifna nattarbetet för de fullvuxna, manliga arbetarne. Tio-timmarslagen lemnade dem ingen annan utväg, förklarade de!

Deras andra steg rörde de lagbestämda pauserna för måltiderna. Låt oss höra fabriksinspektörerna. "Sedan arbetstimmarnes antal nedsattes till 10 påstå fabrikanterna, fast de ännu icke praktiskt genomföra denna sin åsigt i dess sista konsekvenser, att om det t. ex. arbetas från kl. 9 f. m. till 7 e. m., så uppfylla de lagens föreskrifter genom att anslå en timme före kl. 9 och $\frac{1}{2}$ timme före kl. 7 till måltider. I några fall medgifva de $1\frac{1}{2}$ timme för att äta middag, men hålla ändå på att de alls icke äro skyldiga att inrymma någon del af de $1\frac{1}{2}$ måltidstimmarna i de tio timmarne." Herrar fabrikanter påstodo alltså, att de ängsligt noggranna bestämmelserna om måltiderna i 1844 års lag endast gifve arbetarne tillåtelse att äta och dricka före inträdet i

och efter sedan de lemnat fabriken, det vill säga hemma hos sig! Och hvarför skulle det inte vara godt nog för arbetare att äta sin middag före kl. 9 på morgonen? Kronjuristerna tolkade dock lagen annorlunda och bestämde att de föreskrifna måltiderna "måste intagas under pauserna i den verkliga arbetsdagen, och att det var olagligt att låta någon arbetare utan afbrott arbeta från kl. 9 f. m. till 7 e. m."

Efter dessa mera gemytliga demonstrationer inledde kapitalet sitt uppror med ett steg, som var i öfverensstämmelse med bokstafven i 1844 års lag, och sålunda var lagligt.

Lagen af 1844 förbjöd, som vi sett, att använda barn mellan 8 och 13 års ålder, hvilka varit i arbete före 12, efter kl. 1 e. m. Men den reglerade på intet sätt de $6\frac{1}{2}$ timmarnes arbete för de barn, hvilkas arbetstid började kl. 12 middagen eller senare! Följden blef att 8-åriga barn kunde, för att deras arbete skulle passa ihop med de fullvuxna, manliga arbetares, hvilka höllo på till kl. $\frac{1}{2}9$ e. m., få oafbrutet vara i sysselsättning i fabriken från kl. 2 e. m. till $\frac{1}{2}9$! Arbetare och fabriksinspektorer protesterade mot detta af hygieniska och moraliska skäl. Men kapitalet svarade med Shakespeares Shylock!

"Min gerning falle på mitt hufvud! Rätt
Begär jag blott: mitt vite, mitt kontrakt!"

I sjelfva verket vore enligt statistiska uppgifter till underhuset d. 15 juli 1850 ej mindre än 3,742 barn i 275 fabriker underkastade denna praxis. Men härmed var det ännu icke nog. Kapitalets lodjursögon uppäckte att 1844 års lag väl icke tillåter förmiddagsarbete 5 timmar i sträck utan ett uppehåll på åtminstone 30 minuter för hvila, men att den icke föreskrifver någonting rörande eftermiddagsarbetet. Det fordrade och tilltrotsade sig därför den

njutningen, att låta arbetarbarn icke blott stå vid, utan äfven hungra hela tiden från kl. 2 e. m. till $\frac{1}{2}$ 9.

Detta Shylockska fasthållande vid bokstafven i lagen af 1844, för så vidt denna reglerar barnarbetet, var emellertid en öfvergång till öppen revolt mot samma lag i hvad den bestämmer angående unga personers och kvinnors arbete. Man torde erinra sig att "det falska relais-systemets" afskaffande var hufvudändamålet med denna lag. Fabrikanterna inledde sitt uppror med den enkla förklaringen, att de delar af 1844 års lag, der godtycklig nyttjanderätt till unga personer och kvinnor under godtyckligt valda kortare delar af 15-timmars-fabriksdagen förbjödes, hade varit "jmförelsevis oskadliga, så länge arbetstiden var fastställd till 12 timmar. Men under 10-timmars-regimen voro de en outhärdlig obillighet". De förklarade därför på det kyligaste vis för fabriksinspektorerne att de helt enkelt ämnade sätta sig öfver lagens bokstaf och på eget ansvar återinföra det gamla systemet. Detta gjorde de i de missledda arbetarnes eget intresse, "för att kunna betala dem högre löner." Detta var "det enda möjliga sättet att under 10-timmars-lagen kunna upprätthålla Storbritanniens industriella öfverlägsenhet. Det kunde nog vara litet svårt att under relais-systemet upptäcka oregelbundenheter, men hvad betydde det? Skall detta lands stora fabriksintresse behandlas som en underordnad sak för att spara fabriksinspektorer och deras medhjelpare en smula möda?"

Dessa grofva krokar beto naturligtvis inte. Fabriksinspektorerne anlade sak inför domstolarne. Men nu öfverhopades inrikesministern, sir George Grey, med en sådan massa fabrikantpetitioner, att han i ett cirkulär af 5 augusti 1848 föreskref inspektorerne, att "i allmänhet icke anläggas sak därför att

lagens bokstaf kränktes, så vida icke relais-systemet bevisligen missbrukades till att låta kvinnor och unga personer arbeta mer än 10 timmar.“ Med stöd häraf tillät fabriksinspektor J. Stuart åter det s. k. aflösningssystemet i hela Skottland, och der blomstrade det hastigt upp igen på det gamla sättet. De engelska fabriksinspektorerna förklarade deremot, att ministern icke egde någon diktatorisk rätt att sätta gällande lag ur kraft, och de fortforo att väcka åtal mot de upproriske slafegarne.

Men hvar till tjenade alla åtal, då domstolarne, fredsdomarne i grefskapen, frikände? I dessa rätter sutto herrar fabrikanter till doms öfver sig sjelfva. Låt oss ta ett exempel. En viss Eskrigge, bomullsspinnare af firman Kershan, Leese & Co, lade fram för fabriksinspektoren i sitt distrikt ett schema till ett relais-system, som han ville införa i sin fabrik. Han fick afslag, och höll sig då till en början stilla. Men få månader derefter stod en individ vid namn Robinson, likaledes bomullsspinnare, som var om inte Eskrigges Fredag åtminstone hans slägting, inför rätten i Stockport, därför att han infört precis densamma af Eskrigge påfunna relais-planen. I rätten sutto 4 domare, bland dem 3 bomullsspinnare, och ordförande var den oundviklige hr Eskrigge sjelf. Eskrigge frikände nu Robinson och förklarade att hvad som gick an för Robinson kunde också gå an för Eskrigge sjelf. Stödd på sitt eget rättsliga afgörande införde han derefter omedelbart systemet i sin egen fabrik! — Det är sant att redan dessa domstolars sammansättning var en öppen kränkning af lagen, som föreskref att i frågor rörande fabrikslagstiftningen ingen egare till bomullspinneri eller väfnadsfabrik, och ej heller far, bror eller son till en sådan person, finge tienstgöra som fredsdomare.

Kronjuristerna förklarade visserligen fabrikanternas tolkning af 1844 års lag för ogiltig, men samhällsräddarne läto icke så lätt afspisa sig. Fabriksinspektorn Leonard Horner skrifver: "Sedan jag genom 10 olika åtal i 7 olika distrikt sökt få lagen respekterad och blott i ett enda fall vunnit understöd från domstolarne, anser jag fortsatta åtal för kringgående af lagen tjena till ingenting. Den del af lagen, som skrefs för att införa likhet i antalet arbetstimmar, existerar icke mer i Lancashire. Icke heller eger jag eller mina underordnade något som helst medel att försäkra oss om, att fabriker, der det s. k. relais-systemet råder, icke använda kvinnor eller unga personer längre än 10 timmar om dagen . . . Redan i slutet af april 1849 hade 118 fabriker i mitt distrikt infört detta system, och deras antal ökas med förfärande hastighet. I regeln arbeta de nu 13¹/₂ timme, från kl. 6 f. m. till ¹/₂ 8 e. m.; i några fall dock 15 timmar, från ¹/₂ 6 f. m. till ¹/₂ 9 e. m." — Redan i december 1848 innehade Leonard Horner en förklaring, som underskrifvits af 65 fabrikanter och 20 fabriksuppsyningsmän, hvilka enhälligt gjorde gällande, att under detta relais-system ingen möjlighet fans för någon öfverordnad tillsyn att hindra hur långt utsträckt öfverarbete som helst. Än fingo samma barn och unga personer byta om från spinnrummet till väfnadsrummet o. s. v., än byttes de bort på 15 timmar från den ena fabriken till den andra. Hur skulle man kunna kontrollera ett system, "som missbrukar ordet aflösning till att blanda de arbetande som kort om hvarandra på oändligt många sätt och till att dagligen för hvarje individ så förskjuta arbets- och rast-timmarne, att en viss fullständig uppsättning arbetare aldrig mer på en gång återfinnes på samma ställe!"

Men alldeles fränsedt från öfverarbetet var detta s. k. relais-system verkligen en praktblomma af kapitalistfantasiën. Låt oss se litet närmare på dessa fabrikantschemata, som den "goda" pressen prisade som mönster på hvad "en lagom grad af sorgfällighet och metod kan uträtta." Arbetarpersonalen delades ofta i ända till 12 eller 14 olika grupper, hvilka åter sinsemellan ständigt bytte beståndsdelar. Under de femton timmar fabriksdagen räckte tog kapitalet arbetaren till sig än på en half timme, än på en timme, och stötte derpå bort honom igen för att så på nytt draga honom till fabriken och stöta honom derifrån, och skjutsa honom fram och tillbaka under söndersplittrade tidsintervaller, utan att dock någonsin förlora honom ur sigte, till dess han slntligen fullgjort sina 10-timmars arbete. Som på en teater hade samma personer att omväxlande uppträda i olika scener i de olika akterna. Men liksom skådespelaren hela tiden ett stycke uppföres är bunden vid teatern, så voro nu arbetarne bundna vid fabriken under alla 15 timmarne, oberäknadt den tid, som åtgick för att gå dit och derifrån. Rast-timmarne förvandlades härigenom till stunder af tvunget gå och slå dank, som dref den unge arbetaren till krogn och den unga arbeterskan till bordellen. Vid hvarje nytt påhitt som kapitalisten fann ut för att hålla sitt maskineri i gång 12 eller 15 timmar utan att öka arbetarpersonalen, fick arbetaren räkna ut någon ny oanvänd smula tid för att kasta i sig sin måltid. Då 10-timmars-agitationen pågick skriade fabrikanterna öfverljuddt att arbetarepacket petitionerade i förhoppning att få 12 timmars lön för 10 timmars arbete. Nu hade de vänt om medaljen. De betalade 10 timmars lön för 12 eller 15 timmars förfogande öfver arbetskraften Detta var pudelns

kärna, det var fabrikanteditionen af 10-timmars-lagen! Ock ändå var det just dessa samma salvelsefulla, af människokärlek drypande frihandlare, som under fulla 10 års tid under agitationen mot spanmålstillarne räknat ut för arbetarne på öret och halföret, att då spanmålsinförseln blef fri skulle, med sådana hjälpmedel som den engelska industrien hade, 10 timmars arbete fullkomligt förslå för att ge kapitalisterna god profit.

Kronan på det tvååriga kapitalupproret sattes slutligen genom en dom af en bland Englands fyra högsta domstolar, Court of Exchequer, som d. 8 febr. 1850 i ett fall, som hänskjutits dit, fälde det utslag, att fabrikanterna visserligen handlade mot andan i 1844 års lag, men att denna lag sjelf innehöll vissa ord, som gjorde den meningslös.*) "Med detta utslag var 10-timmars-lagen afskaffad", har Fr. Engels med rätta skrifvit. En massa fabrikanter som hittills ändå ryggat tillbaka för att använda relais-systemet på kvinnor och unga personer, införde det nu med största ifver.

Men med denna kapitalets skenbart afgörande seger kom nu omslaget. Arbetarne hade hittills gjort visserligen oböjligt och dagligen förnyadt, men i alla fall passivt motstånd. Nu protesterade de högljudt på hotande folkmöten i Lancashire och Yorkshire. Hvad som kallats 10-timmars-lagen hade sålunda varit endast humbug och parlamentariskt

*) Det var samma "höga" domstol, som under amerikanska inbördeskriget upptäckte ett annat kryphål i lagen, hvarigenom lagen mot utrustning af kaparefartyg gjordes overksam.

gyckelspel? Den hade då aldrig funnits i verkligheten? Fabriksinspektorerne sände enträgna varningar till regeringen att icke förakta klasshatet, som nu var drifvet till en otrolig höjd. En del af fabrikanterna sjelfva knotade öfver att "genom domstolarnes hvarandra motsägande utslag ett allt annat än normalt, rent af anarkiskt tillstånd rådde. Det gälde en lag i Yorkshire och en annan i Lancashire, ja, en lag i en socken af Lancashire och en annan omedelbart bredvid. Fabrikanterna i de stora städerna kunde kringgå lagen, men på landsorten fans icke tillräckligt godt om arbetskrafter för att använda relais-systemet och ännu mindre kunde man der tänka på att låta arbetarne flyttas från den ena fabriken till den andra, o. s. v." Och lika rätt till utsugning af arbetskraften är kapitalets första men-skorätt.

Under dessa omständigheter kom det till en kompromiss mellan fabrikanter och arbetare, som parlamentariskt beseglades i de nya tilläggsbestämmelserna till fabrikslagen af den 5 augusti 1850. Arbetsdagen för "unga personer och kvinnor" höjdes de första fem veckodagarne från 10 timmar till 10 $\frac{1}{2}$, men nedsattes för lördagen till 7 $\frac{1}{2}$ timme. Arbetet måste försiggå under tiden från kl. 6 f. m. till kl. 6 e. m., med 1 $\frac{1}{2}$ timmes paus för måltiderna, hvilka måste intagas samtidigt, och för öfrigt enligt bestämmelserna i 1844 års lag. *Härmed var en gång för alla ett slut gjordt på relais-systemet. För barnarbetet gälde fortfarande 1844 års lag.*

En klass fabrikanter visste äfven denna gång liksom förut att tillförsäkra sig särskildt privilegium på proletariatets barn. Det var sidenfabrikanterna. År 1833 hade de hotande skränat att "om man toge ifrån dem friheten att hålla barn af hvilken ålder som

helst till arbete 10 timmar om dagen, så skulle de bli nödsakade att stänga sina fabriker“. Det vore omöjligt för dem att köpa det antal barn de behöfde bland sådana, som voro öfver 13 år. De lyckades mycket riktigt afpressas parlamentet det privilegium de begärde. Förevändningen visade sig vid senare undersökning vara ren lögn, hvilket dock icke hindrade dem att under ett årtionde dagligen 10 timmar om dagen väfva siden af blodet på så små barn, att de måste ställas på stolar för att kunna förrätta sitt arbete. Lagen af 1844 "beröfvade" dem visserligen "friheten" att låta barn under 11 år slita längre än $6\frac{1}{2}$ timmar om dagen, men tillförsäkrade dem i stället den företrädesrätten att få begagna barn mellan 11 och 13 år ända till 10 timmar dagligen, och borttog för dessas del det skoltvång, som andra fabriksbarn voro underkastade. Denna gång lydde förevändningen så här: "Den fina beskaffenheten af den väfnad, hvarmed de skulle sysselsättas, fordrade en fingerfärdighet, som endast kunde vinnas genom att tidigt inträda på fabriken". Barnen offrades sålunda totalt för fingerfärdighetens skull, alldeles som man i Sydryssland slagtar kreatur för att få huden och talgen af dem. Äntligen blef 1850 detta privilegium inskränkt till två bestämda grenar inom sidenfabrikationen, men som skadeersättning för att kapitalet beröfvades sin "frihet", höjdes der arbetstiden för barn mellan 11 och 13 år till $10\frac{1}{2}$ timme per dag. Förevändningen var: "arbetet är lättare på sidenfabrikerna än i andra fabriker, och icke alls så skadligt för helsan." Officiella läkareundersökningar visade sedan, att det förhöll sig alldeles tvärtom, och att "dödlighetsprocenten i sidendistriktet i medeltal är alldeles ovanligt hög och för den kvinnliga delen

af befolkningen till och med högre än i Lancashires bomulldistrikt“. Trots att fabriksinspektorerne hvarje halfår upprepat sina protester häremot fortgår likväl detta ofog ännu i denna dag. — På tal om det allmänna helsotillståndet må här i korthet konstateras, att en stor förbättring inträdt hos den del af arbetarebefolkningen, som står under fabrikslagarne. Alla läkares uppgifter stämma öfverens härtinnan, och personliga iakttagelser under olika perioder ha äfven bidragit att öfvertyga mig härom. Det oaktadt förete ännu alltjemt fabriksdistrikten, äfven fränsedt den ofantliga dödligheten bland barn under första lefnadsåret, enligt den officiella statistiken vida sämre siffror än “åkerbruksdistrikt med normalt helsotillstånd“; särskildt äro lungsjukdomar bland båda könen *mer än dubbelt* så ofta dödsorsak i fabriksdistrikten som på landsbygden.

Lagen af 1850 förvandlade endast för “unga personer och kvinnor“ 15-timmars-perioden till en 12-timmars-period, från 6 f. m. till 6 e. m. Detta gälde sålunda icke för barn, hvilka fortfarande fingo användas $\frac{1}{2}$ timme före början och $2\frac{1}{2}$ timme efter slutet på den nya “arbetsdagen“, om också hvars och ens hela arbetstid icke fick öfverskrida $6\frac{1}{2}$ timme. Medan lagen höll på att diskuteras utdelade fabriksinspektorerne i parlamentet en statistik öfver de skändliga missbruk, hvartill denna lucka i lagstiftningen gifvit anledning. Men det var förgäfvets. Bakom lurade afsigten att med barnens tillhjälp under goda tider åter skrufva upp de vuxna arbetarnes arbetsdag fram emot 15 timmar. De följande 3 årens erfarenhet visade emellertid, att alla dylika försök skulle komma att stranda mot de fullvuxna manliga arbetarnes energiska motstånd. 1850 års lag blef då ändtligen 1853 fullständigad med en

bestämmelse, som förbjöd att använda barn "på morgonen före och på aftonen efter sedan unga personer eller kvinnor fingo arbeta". Från denna stund reglerade, med få undantag, fabrikslagen af 1850 i de industrigrenar den omfattade *alla* arbetares arbetsdag.*) Ett halft århundrade hade nu förflutit sedan den första fabrikslagen utfärdades.

* * *

Fabrikslagstiftningen gick för första gången utom sitt ursprungliga område genom den s. k. "Printwork's Act", (lagen om kattuntryckerier m. m.) af 1845. På hvarje rad i denna lag kan man läsa den obenägenhet kapitalet visade för denna nya "extravagans". Den inskränker arbetstiden för barn mellan 8 och 13 år och för kvinnor till 16 timmar (!), mellan 6 f. m. och 10 e. m., utan någon lagbestämd paus för måltider. Den tillåter att manliga arbetare öfver 13 år efter godtfinnande tvingas till ar-

*) Under den engelska bomullsindustriens mest blomstrande år, 1859 och 60, sökte några fabrikanter att med lockbete af högre löner för öfver-arbete förmå de fullvuxna, manliga spinneriarbetarne att gå in på en längre arbetsdag. Men experimentet afstannade efter en förklaring från arbetarne till vederbörande fabrikanter, hvari de bl. a. skrifva: "Rent ut sagdt är vårt nuvarande lif oss till en börda, och så länge vi äro fastkedjade i fabriken nära 2 dagar (20 timmar) längre i veckan än de andra arbetarne, känna vi oss som slafvar i landet och förebrå oss sjelfva att upprätthålla ett system, som fysiskt och moraliskt skadar både oss och våra efterkommande. Derfor underrätta vi härmed aktningsfullt, att vi efter nästa månadsdag icke komma att arbeta en enda minut mer än 60 timmar i veckan, mellan 6 och 6, och med afdrag af de lagbestämda uppehållen på 1 1/2 timme". — Ett vackert föredöme att följa för andra arbetare i samma ställning!

bete, dag eller natt, hur som helst. Den är ett dödfödt parlamentariskt foster.

Sjelfva grundsatsen om en normalarbetsdag hade emellertid segrat med dess seger i de stora industrigrenar, som äro det moderna produktionssättets mest karaktäristiska produkter. Dessas underbara utveckling från 1853 till 1860, som gick hand i hand med fabriksarbetarnes fysiska och moraliska pånyttfödelse, måste göra intryck äfven på det slöaste öga. Ja, sjelfva fabrikanterna visa stolt på kontrasten mot de industrigrenar, der utsugningen af arbetet ännu är "fri", och detta oaktadt arbetsdagens lagliga begränsning och reglering måst steg för steg under ett halfhundraårigt inbördeskrig framtingas trots just deras eget motstånd. Fariserna inom den officiella nationalekonomien förkunnade nu att insigten om nödvändigheten af att lagligen reglera arbetsdagen var en karakteristisk ny upptäckt, som deras "vetenskap" gjort. Som om det kan kallas för vetenskapligt framåtskridande att göra fege eftergifter för den allmänna meningen!

Man förstår lätt att kapitalets motståndskraft småningom försvagades sedan fabrikantmagnaterna fogat sig i det oundvikliga och försonat sig dermed, medan deremot arbetsklassens angreppskraft växte med antalet af dess bundsförvandter inom icke omedelbart i striden intresserade samhällsklasser. Deraf kom det sig att framstegen efter 1860 voro jemförelsevis hastiga.

Färgnings- och blekningsfabrikerna ställdes 1860 under fabrikslagen, och följande år följde spetsfabriker och strumpväfverier efter. För blekningsfabrikernas vidkommande skedde detta dock icke utan motstånd. Den gamla komedin upprepades, att det gud bevars var i arbetarnes eget intresse, för

att de skulle kunna få så stora löner som möjligt, som kapitalisterna anhöllo att 10-timmars-lagens tillämpning måtte uppskjutas. Men arbetarne vid blekningsfabrikerna i Skottland började en agitation mot detta hyckleri, och fabrikanternas lagförslag föll i parlamentet. Med tillhjälp af juristiska knep lyckades de deremot trots lagens tydliga mening hålla vissa grupper bland sina arbetare kvar under den gamla regimen. — Lagen utsträcktes vidare, enligt "barn-arbets-kommissionens" första rapport (af 1863), att gälla all industri, som använder lera till råämne — icke blott fajans-tillverkningen — vidare tändsticksfabrikationen, tillverkningen af knallhattar, patroner, tapeter och bomullsammot, samt en mängd industriprocesser, som sammanfattas under namnet "finishing" (att ge sista beredningen åt en vara). År 1863 ställdes "blekning i fria luften" och bagerihandteringen under särskilda föreskrifter, af hvilka den första bl. a. förbjöd användande af barn, unga personer och kvinnor till nattarbete (från kl. 8 e. m. till 6 f. m.), och den andra begagnande af bagaregesäller under 18 år mellan 9 e. m. och 5 f. m. (Om den engelska lagstiftningens senare framsteg, se tillägget!)

IV.

Hvad man kan sluta till af föregående historiska skildring: Normalarbetsdagen blir regel, från att ha varit undantag. — Arbetarne måste tillkämpa sig normalarbetsdag, för att ej duka under. — Förhållandena i Frankrike och Förenta Staterna. — Åtta-timmarsdagen. — Normalarbetsdagen utgångspunkten för hvarje allvarlig samhällsreform. — Slutord.

Läsaren erinrar sig att produktion af vinst åt kapitalet eller framtvingande af obetaladt arbete är karakteristiskt för och utgör ändamålet med den kapitalistiska produktionen, fränsedt då alla ombildningar i sjelfva produktionssättet, som härleda sig af arbetets underordnade ställning i förhållande till kapitalet. Om därför vår historiska skildring hufvudsakligen sysselsätter sig å ena sidan med den moderna industrien och å den andra med fysiskt och rättsligt omyndigas arbete, så har detta skett blott för att på ett särskildt område ställa fram ett synnerligen slående exempel på hur arbetet utsuges. Af sjelfva sammanhanget mellan här framlagda historiska fakta kan man emellertid draga följande tvenne slutsatser.

Den första är denna: Kapitalets sträfvan efter att omåttligt och hänsynslöst förlänga arbetsdagen gör sig först gällande i de industrier, i hvilka användandet af vattenkraft, ångkraft och maskineri gjort en fullkomlig revolution, i bomulls-, ylle-, lin- och silke-spinnerierna och väfverierna, dessa det moderna produktionssättets första skapelser.

Det förändrade materiella produktionssättet och producenternas i följd häraf förändrade sociala förhållanden åstadkomma först en ohejdad arbetsutsugning, *men framkalla sedan, för att motväga denna, den samhällliga kontroll*, hvarigenom arbetsdagen med dess uppehåll lagligen inskränkes, regleras och göres likformig för alla. Denna kontroll framträder följaktligen under den första hälften af 19:de århundradet endast som undantagslagstiftning. Men då den lyckats göra sig gällande på det nya produktionssättets ursprungliga område, i de nyss nämnda industrigrenarne, så befans det att under tiden icke blott många andra produktionsgrenar kommit in i det stadium, då tillverkningen sker i stor skala på fabriker, utan att äfven manufakturer med mer eller mindre föråldrade tillverkningsmetoder, såsom glashyttor o. a., ja, att gammalmodiga handverk, såsom bageriyrket, och t. o. m. söndersplittadt s. k. hemarbete redan var lika mycket hemfallet åt kapitalistisk utsugning som sjelfva fabriksarbetet. *Lagstiftningen tvangs därför att allt mera afstå från sin undantagskaraktär*; i England fick den rätt att efter godtfinnande förklara hvilket hus som helst, der det arbetades, för "fabrik".

Den andra slutsats vi kunna draga är följande Af historien om huru arbetsdagen i några produktionsgrenar reglerats, och huru på andra områden striden för dess reglerande ännu fortgår, visas handgripligt och påtagligt, att arbetaren, *då han står ensam, som "fri" försäljare af sin arbetskraft, dukar under utan möjlighet att göra motstånd, då det kapitalistiska produktionssättet nått en viss grad af utveckling*. Ernäendet af en normalarbetsdag är resultatet af ett långvarigt, mer eller mindre öppet inbördeskrig mellan kapitalistklassen och arbetarklassen.

Emedan denna kamp börjar på den moderna industriens område, så utkämpas den först i denna industris hemland, i England. *De engelska fabriksarbetarne tillkämpade sig segern icke blott för den engelska, utan för hela den nutida arbetarklassen*, liksom det också var deras teoretici, som först kastade stridshandsken åt kapitalistteorierna. Då *Robert Owen* kort efter detta århundrades första årtionde icke blott teoretiskt förfäktade nödvändigheten af att inskränka arbetsdagen, utan också verkligen införde 10-timmars-dagen i sin fabrik i New-Lanark, så hånade man detta som en "kommunistisk utopi"; och på samma sätt möttes hans idé att förbinda barnuppfostran med produktivt arbete och likaledes de kooperations-affärsföretag, som arbetare på hans tillskyndelse begynte. Nu är den första utopin fabrikslag, den andra återfinnes som officiel fras i alla fabrikslagar, och den tredje tjenar till och med redan till täckmantel för reaktionär humbug.

Frankrike följer långsamt efter England. Der behöfdes februari-revolutionen 1848 för att toltimmarslagen skulle komma, och den är i alla fall långt bristfälligare än sin engelska förebild. De oaktadt visa sig företrädena hos den franska revolutionära metoden. Med ett slag dikteras samma inskränkning i arbetstiden för alla fabriker och verkstäder, medan den engelska lagstiftningen än på en punkt, än på en annan, motvilligt ger vika för förhållandenas tryck och nästan drunknar i juridiska spetsfundiga skiljaktigheter. Och derjemte förkunnar den franska lagen principiellt hvad som i England endast vunnits för barn, omyndiga och kvinnor, och hvarpå man först alldeles nyss der börjat göra anspråk som på en allmän rättighet.

I *Nordamerikas Förenta stater* måste hvarje sjelfständig arbetarerörelse bli förlamad så länge slafveriet bestod som en skamfläck för en del af republiken. Arbetet i hvit hud kan icke tänka på frigörelse, när det brännmärkes i svart hud. Men rörelsen fick nytt, förnygradt lif med slafveriets upphörande. Den första frukten af det stora inbördeskriget var *agitationen för en åtta timmars arbetsdag*, som fortplantade sig med lokomotivets sjumilasteg från Atlantiska till Stilla oceanen, från Nya England till Kalifornien. Den allmänna arbetarekongressen i Baltimore (den 16 aug. 1866) förklarar: "Hvad som nu först och främst fordras för att befria arbetet i detta land från det kapitalistiska slafveriet, är stiftandet af en lag, hvarigenom normalarbetsdagen i den amerikanska unionens alla stater bestämmes till 8 timmar. Vi äro beslutna att uppbjuda all vår förmåga, på det att detta ärorika mål måtte uppnås."*)

Samtidigt, i början på september 1866, fattade den *internationella arbetarekongressen i Genève* på förslag af "*Internationale*"s generalråd i London**) följande resolution: "Vi förklara inskränkning i arbetsdagen för ett första vilkor, hvarförutan alla andra frigörelsesträfvanden äro dömda att misslyckas . . . Vi föreslå 8 timmar som laglig gräns för arbetsdagen."

Så beseglar den ur sjelfva produktionsförhål-

*) Striden har varit hård, och ännu är ej detta mål uppnådt. Men vi veta huru nu i år, tjuugu år efter detta uttalande, arbetarne i Förenta Staterna genom enigt uppträdande vetat att för hundratusental ibland sig framtvinga 8-timmars-dagens erkännande. Jmf. f. ö. tillägget. *Öfv. anm.*

**) Der Karl Marx var sekreterare och den ledande själen.

landena uppvuxna arbetarerörelsen instinktmässigt på båda sidor om Atlantiska hafvet det uttalande, som fälts af den engelske fabriksinspektorn R. J. Saunders: *“Längre gående åtgärder till reformerande af samhället kunna aldrig genomföras med någon utsigt till framgång, derest icke först arbetsdagen blifvit inskränkt och den strängt hålles inom sina föreskrifna gränser.”*

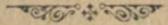
Redan 10-timmars-lagen har, säga de engelska fabriksinspektorerna i sina officiella rapporter, *“räd- dat arbetarne i de industrigrenar, som den omfattar, från fullständig degeneration (urartande) och bevarat deras fysiska sundhet.”*

* . *

Arbetaren kommer, som man ser, ut ur produktionsprocessen i annat tillstånd än han gaf sig in i densamma. Han uppträdde på marknaden som egare af varan “arbetskraft” för att byta med egare af andra varor, således som varu-egare så god som någon annan. Kontraktet, hvarigenom han sålde sin arbetskraft åt kapitalisten, bevisade så att säga svart på hvitt, att han fritt kunde förfoga öfver sig sjelf. Men sedan handeln en gång afslutats, upptäckes det att han icke var någon “fri säljare”, utan att den tid, för hvilken det står honom fritt att sälja sin arbetskraft, i sjelfva verket är den tid, för hvilken han är tvungen att sälja den, samt att hans utsugare icke släpper honom, så länge han ännu har kvar en muskel, en sena, en blodsdroppe, af hvilken han kan draga fördel. För att icke kväfvast i denna rännsnara måste arbetarne slå sig tillsammans och som klass framvinga en lag, ett öfvermäktigt samhälleligt hinder, så att de ej längre kunna genom

“frivilligt“ kontrakt med kapitalet sälja sig sjelfva och sina afkomlingar till död och slafveri.

I stället för den prunkande förteckningen på “oförytterliga menniskorättigheter“ träder sålunda ett anspråkslöst lagstadgande om arbetsdagens inskränkning, en lag som “ändtligen klargör, när den tid slutar, som arbetaren säljer, och den tid börjar, som tillhör honom sjelf“, för att än en gång anföra en engelsk fabriksinspektors ord.

TILLÄGG.

Arbetarståndets fortsatta kamp för en normalarbetsdag från 1867 till närvarande tid.

Karl Marx' stora, epokgörande arbete, *Das Kapital*, ur hvilket förestående framställning är hemtad, utkom år 1867. Under de snart tjugu år, som sedan dess förflutit, har "den sociala frågan", i jembredd med den kapitalistiska storproduktionens förtgående utveckling, allt mer trädt fram i förgrunden. Det gamla låt-gå-systemet, som uti statens inblandning i förhållandet mellan arbetare och kapitalister endast såg ett ondt, ett ingrepp i "friheten", har i de allra flesta länder till och med af de maktogande måst mer eller mindre öfvergifvas. De klassmedvetna arbetarnes påtryckning har för det mesta redan varit tillräckligt stark för att tvinga staterna till mer eller mindre långt gående försök att med lagstiftningens tillhjälp göra ett slut på den allra mest upprörande utsugningen af det menskliga arbetet. Så godt som alla civiliserade länder hafva nu gjort början till en *fabrikslagstiftning*, som hur ofullkomlig och bristfällig den än för det mesta må vara, dock vittnar om hur djupt öfverallt behovet kännes af statsmaktens inskridande till de svagares skydd mot kapitalets öfvergrepp.

En kort sammanfattning af lagstiftningens senare framsteg i de viktigare kulturländerna, särskildt med hänsyn till *arbetstidens begränsning*, torde sålunda här vara på sin plats.

I *England* fortgick hela 1860-talet utvidgningen af det område, för hvilket fabrikslagen var gällande. Den ena industrigrepen efter den andra inordnades under densamma. År 1867 gjordes för första gången en generalisering, så att förutom den talrika

mängd särskildt uppräknade yrken, som lagen skulle omfatta, det bestämdes att *hvarje* fabrik af hvad slag det vara må, som sysselsätter mer än femtio personer, skall rörande arbetstidens längd m. m. vara underkastad de noggranna bestämmelser, för hvilka ofvan redogjorts. Samma år antog parlamentet äfven en "verkstadslag", ett första försök att i någon mån hämma öfverarbetet inom den mindre industrien.

Dessa oupphörliga tillägg och ändringar i fabrikslagstifningen gjorde emellertid denna så inkrånglad, att man började känna behof af att få en enhetlig, sammanfattande lag att hålla sig till. I sådan afsigt utarbetades och antogs "*The Factory and Workshop Act*" (fabriks- och verkstadslagen) af 1878, hvilken ännu i England är gällande. Den är, i öfverensstämmelse med den engelska lagstifningens historiska utveckling, synnerligen detaljerad och vidlyftig; den sysselsätter sig också icke blott med föreskrifter om arbetstidens längd och dithörande frågor, utan innehåller äfven bestämmelser om sunda arbetslokaler, öfverbyggnad af farliga maskinerier, anmälan om olycksfall i arbetet, särskilda försigtighetsmått i helsofarliga yrken, om inspektionen, m. m., m. m. Dessa senare delar måste vi här alldeles förbigå, som liggande utom vårt nuvarande område, men af sjelfva arbetstids-bestämmingarna sko'la vi anföra några hufvudpunkter.

Minimiåldern för barns användande i industriens tjänst, som 1844 bestämdes till 8 år, höjdes nu till 10 år. Mellan 10 och 14 år få barn endast användas till arbete halfva dagen eller hvarannan dag, och deras sammanlagda arbetstid under 2 veckor får ej öfverskrida 56 $\frac{1}{2}$ timmar. De skola deremot gå i skola antingen 2 timmar om dagen eller 4 timmar hvarannan dag; och försummad skolgång måste först återvinnas, innan fabriksarbetet får börja igen. För "unga personer", d. v. s. mellan 14 och 18 års ålder, samt för kvinnor gäller deremot 10-timmars-dagen som lagligt maximum. Dessa 10 timmar måste läggas mellan kl. 6 f. m. och 7 e. m.; nattarbete är blott under särskilda garantier

för omväxling och hvila medgifvet unga manliga arbetare inom vissa yrken. Om lördagarne skall arbetet vara slut kl. 2 e. m., och söndagsarbete är alldeles förbjudet. Öfverträdelse af lagen straffas med böter intill 3 pund (54 kronor), ja, om någon tvungits till nattarbete kostar det vederbörande arbetsgifvare 90 kronor. Inspektörerna hafva dag och natt fritt tillträde till hvarje fabrik eiler verkstad för att se till att föreskrifterna efterlefvas. Alla skyddade hafva några halfva och hela fridagar årligen. Måltidsrasterna måste vara samtidiga, med mellantid ej öfverstigande $4\frac{1}{2}$ à 5 timmar, och de lediga få då ej uppehålla sig i de rum, der det arbetas.

Fullvuxna manliga arbetare hafva deremot ännu icke i England fått sin maximalarbetsdag genom lag faststæld. *Faktiskt* gäller dock 10-timmars-dagen äfven för dem som regel, ehuru väl en lagbestämelse, som för alltid stoge en bom för arbetsgifvarnes lust att, då affärerna gå bra, skrufva upp arbetstiden, vore väl af behovet påkallad. Införande af lagstadgad normalarbetsdag lär väl dock der numera ej bringas på tal annat än i samband med fordran på *en ytterligare nedsättning af arbetsdagen till 9 eller helst 8 timmar*, en fordran för hvars nödvändighet den rådande fruktansvärda arbetslösheten allt mera öppnar äfven de engelske arbetares ögon, hvilka förut hållit sig mera på afstånd från det internationella arbetarprogrammet.

I *Frankrike* hvilade allt reformarbete äfven på detta område uuder nästan hela det andra kejsardömet. Först 1868 gjordes en svag början till uppriktande af fabriksinspektorat, en institution, utan hvilken äfven de bästa lagar till arbetarnes skydd öfver allt visat sig alldeles värdelösa, men som man här i landet icke ännu funnit tiden vara inne att införa. År 1873 besökte en fransk arbetaredelegation på statens bekostnad verldsutställningen i Wien. I dess redogörelse för resultatet af resan fordrades med eftertryck skyddsbestämmelser, i första hand för minderåriga, och närmast i följd deraf antog

ändtliggen nationalförsamlingen följande är en ny lag i ämnet, som ännu är gällande.

Denna lag inskränker emellertid endast på åtskilliga sätt utsugningen af *minderåriges* arbetskraft; vuxna personer, kvinnor så väl som män, ha af den intet skydd. På kammarens bord hvilade emellertid till afgörande åtskilliga förslag till en verklig normalarbetsdagslagstiftning, ehuru bourgeoisirepubliken ännu ej funnit tid att allvarligt taga itu med dem. Det franska arbetarepartiet fördrar deremot energiskt införande af 8-timmars-dagen och kan i denna punkt räkna på understöd af åtskilliga borgerliga radikala. Staden Paris har helt nyligen för sin del gifvit ett föredöme genom att nedsätta arbetstiden för i stadens tjänst anställda arbetare till 9 timmar — en stark minoritet i det radikala municipalrådet röstade t. o. m. för att man skulle taga steget fullt ut till 8 timmar.

Lemnar sålunda den franska republiken i afseende på arbetareskyddslagstiftning oförsvarligt mycket öfrigt att önska, har deremot den andra europeiska republiken, *Schweiz*, åtminstone något bättre sörjt för den arbetande delen af folket. Sedan barnarbetet i midten af århundradet här och der inskränkts, antog 1864 kantonen Glarus en lag, som reglerade barnarbetet, fastställde 12 timmar som maximum för vuxnas arbetsdag och förbjöd nattarbete för kvinnor äfvensom allt arbete för barnaföderskor under sammanlagdt 6 veckor före och efter nedkomsten. De schweiziska arbetarne började nu en liflig agitation för att få denna lagstiftning i första hand utsträckt till öfriga kantoner samt äfven i åtskilliga afseenden förbättrad, och 1873 antog det stora schweiziska central-arbetare-förbundet på en kongress i Olten resolutioner, hvori arbetarnes minimifordringar i afseende på skyddslagstiftning klart och bestämdt formulerades. Närmaste följden häraf blef att i den nya förbunds författningen af 1874 inrycktes en paragraf, som flyttade öfver arbetarelagstiftningen från att vara en kantons till att bli en hela förbundets gemensamma angelägenhet. Och år 1877 antogs genom allmän folkomröst-

ning den ännu för hela Schweiz gällande fabrikslagen.

Dennas viktigaste bestämmelse är *fastställandet af en normalarbetsdag på 11 timmar* (om lördagarne 10 timmar). Tillåtelse till förlängning af arbetstiden för något tillfälligt ändamål kan dock ges, äfvensom till natt- och söndagsarbete. Genom dessa dispenser försvagas lagens välgörande verkningar i betänklig grad, i synnerhet på vissa orter, der undantagen nära nog blifvit regel. Men det oaktadt är det enstämmiga omdömet, att *normalarbetsdagens lagstadgade införande varit till verklig välsignelse för arbetarklassen*, både i moraliskt och fysiskt afseende.

Kvinnoarbetet är af lagen skyddadt utöfver mennens så till vida, att natt- och söndagsarbete för kvinnor är alldeles förbjudet. Barnaföderskor äro förbjudna att arbeta sammanlagdt 8 veckor före och efter födelsen. Barn under 14 år få under ingen förevändning användas till fabriksarbete. Till dess de fyllt 16 år måste fabriksarbetet så begränsas, att skol- och religionsundervisningen *jemte detta ej öfverskrider 11 timmar dagligen*. Söndags- och nattarbete tillåtes öfverhufvud först efter fyllda 18 år.

År 1881 fullständigades denna lag ytterligare med en lag om arbetsgifvares ansvarighet vid olycksfall. Den har dock, oaktadt den på det hela kanske är den bästa i Europa, ännu sina stora brister. Först och främst den förirmligt höga arbetstidsgränsen, 11 timmar, hvilken måste ansenligt nedflyttas för att bli till större nytta. Vidare bör lagen utsträckas att gälla dels hemindustrien, hvilken i vissa yrken uppmuntrats just derigenom att arbetsutgången der varit okontrollerad, dels andra arbeten, som icke i egentlig mening kunna hänföras till fabriksarbetet, t. ex. inom transportväsendet, o. a. dyl. För en förbättring i dessa riktningar arbetar man också energiskt i Schweiz. Och slutligen bör i detta sammanhang nämnas, att den schweiziska regeringen redan för åtskilliga år sedan hört sig för hos öfriga europeiska makter om införande af *en mellanfolklig normalarbetsdagslagstiftning*, en stor

framtidstanke, som emellertid tills vidare strandat på "arbetarvännen" Bismarcks motstånd.

Då i Schweiz, som vi sett, arbetarlagstiftningen är hela förbundets sak, kvarstår den deremot i den stora federativ-republiken *Förenta staterna* väsentligen som ett åliggande för hvarje stat särskildt. De nordamerikanska förhållandena på det område, vi här ha att behandla, äro fördenskull ytterst invecklade. Här kan blott komma i fråga att fästa uppmärksamheten på ett par enstaka hufvudpunkter i det rika ämnet.

Den af Marx ofvan omtalade kongressen i Baltimore 1866 var endast ett led i en storartad agitation bland *Förenta staternas* arbetare för 8-timmarsdagen. Rörelsen medförde redan 1868 en seger, som väl ej direkt blef till gagn för mer än ett ringa fåtal, men indirekt utöfvade så mycket större inflytande: en lag af unionsregeringen *införde nämligen 8-timmarsdagen i alla verkstäder, som tillhörde Förenta staternas regering*. Detta erkännande i princip från regeringens sida af rättmätigheten af arbetarnes fordran har ansenligt bidragit till att staterna Pennsylvanien, Illinois och Wisconsin sedermera gifvit efter för påtryckningen och infört lagbestämmelser om en 8 timmars normalarbetsdag. Äfven i New-York gäller denna faktiskt inom ett flertal yrken. Arbetarne hafva därför de bästa förhoppningar om att så småningom drifva sin vilja igenom, om det än ej kan gå med ett enda slag, som man den 1 maj 1886 i stor skala försökte.

Fordran på obligatorisk normalarbetsdag har sålunda kommit längre i Amerika än i Europa; men deremot äro lagstiftningsåtgärderna till skydd för barn- och kvinnoarbetet t. o. m. ännu mera otillfredsställande än de bättre europeiska lagarne. Man kan dock med säkerhet antaga att det sjelfständiga amerikanska arbetareparti, som i år för första gången framträdte på den politiska skådebanan, med all kraft skall verka för att de amerikanska arbetarne äfven i detta fall skola snarare komma före än efter sina europeiska bröder.

Europas näst England förnämsta industriland,

Tyskland, kan långt ifrån uppvisa någon mot det stora behovet svarande arbetarelagsstiftning. Först 1878 blef fabriksinspektoratet obligatoriskt för hela riket; f. n. tienstgöra 52 fabriksinspektorer. Furst Bismarck har visat halten af sitt intresse för de arbetande klassernas bästa genom att afgjort *motsätta* sig det af socialdemokraterna förordade införandet af en normalarbetsdag. Icke ens söndagsarbetet är nu för vuxna arbetare skyddadt; regeringen håller dock f. n. på med en "utredning" af detta ämne. Barn under 12 års ålder få icke selsättas i fabriker; mellan 12 och 14 år får ej arbetet öfverskrida 6 timmar, mellan 14 och 16 år 10 timmar om dagen. Gent emot unga arbetare af båda könen under 18 år äro arbetsgifvarne enligt lagen skyldiga att "taga nödig hänsyn till deras helsa och sedlighet" — en bestämmelse så sväfvande, att den faktiskt är af noll och intet värde.

Detta är allt som de nu i Tyskland herrskande kunnat komma sig för med att göra för det arbetande folket. Arbetarnes representanter i riksdagen, de socialdemokratiska ombuden, ha emellertid som bekant framlagt ett nytt lagförslag, som ännu ej kommit under behandling, men, om det antages, med ens skulle göra Tysklands arbetareskyddslagstiftning till ett mönster för alla andra folk. Dess hufvudpunkt är *normalarbetsdagen*, hvilken till att börja med ej begäres nedsatt till mer än 10 timmar; förbud för söndagsarbete, utom i oundgängligaste fall, sluter sig som nödvändigt tillägg härtill. För kvinnor förbjudes regelbundet nattarbete, samt arbete under jorden och uppe på byggnadsställningar; barnaföderskor skola ha 8 veckors arbetsledighet. Arbete af barn under 14 år är alldeles förbjudet; barn mellan 14 och 16 år få blott arbeta 8 timmar om dagen och få ej användas till regelbundet nattarbete. Fordringarna äro, som man ser, ytterst anspråkslösa. Det socialdemokratiska förslaget öfriga bestämmelser, upprättandet af "arbetskammare", bestående af lika antal arbetare- och arbetsgifvareombud, hvilka skulle för hvarje distrikt fastställa en *minimilön* och för öfrigt tienstgöra som skiljedomstol, samt bildan-

det af ett "riks-arbets-departement" m. m., afsedt närmast att organisera öfvervakandet af lagens föreskrifter, är här ej platsen att gå in på.

Ännu ett europeiskt land utom Schweiz har på allra sista tiden infört en i lag stadgad normalarbetsdag. För *Österrike* antogs år 1884 en lag, som bl. a. fastställer den dagliga arbetstidens gräns till 11 timmar. Detta är nu visserligen den riktiga utgångspunkten för en socialreformatorisk lagstiftning, men i vår tid är det en väl svag början att stanna uppe vid 11 timmar, och för öfrigt saknas ännu i *Österrike* alla medel att skaffa lagbestämmelser i denna riktning nödig efterlefnad. Förr än en vidare utveckling i sådant syfte skett, torde det vara för tidigt att begära några verkningar af denna första svaga antydning till att man vill gå i den rätta riktningen.

Hur står det slutligen till i fråga om skyddslagstiftning för arbetare hos oss här hemma i *Sverige*? Allt hvad vi tills dato i den vägen besitta är den kungliga förordningen af d. 18 nov. 1881 angående minderåriges arbete. Häri förbjudes arbete af barn under 12 år; mellan 12 och 14 år får ej arbetstiden öfverskrida 6 timmar, och mellan 14 och 18 år 10 timmar dagligen, och skola dessa timmar ligga mellan kl. 6 f. m. och 8 e. m. Under raststunderna få barnen ej vistas i rum, der arbetet pågår. Vid grufarbete få ej gossar före 14 år och flickor före 18 år sysselsättas. Öfverträdelse af lagen straffas med böter, från 10 till 300 kronor — heter det — och uppsynen öfver dess tillämpning är förtroendefullt öfverlemnad åt helsovårdsnämnderna eller, der sådana ej finnas, kommunalnämnderna.

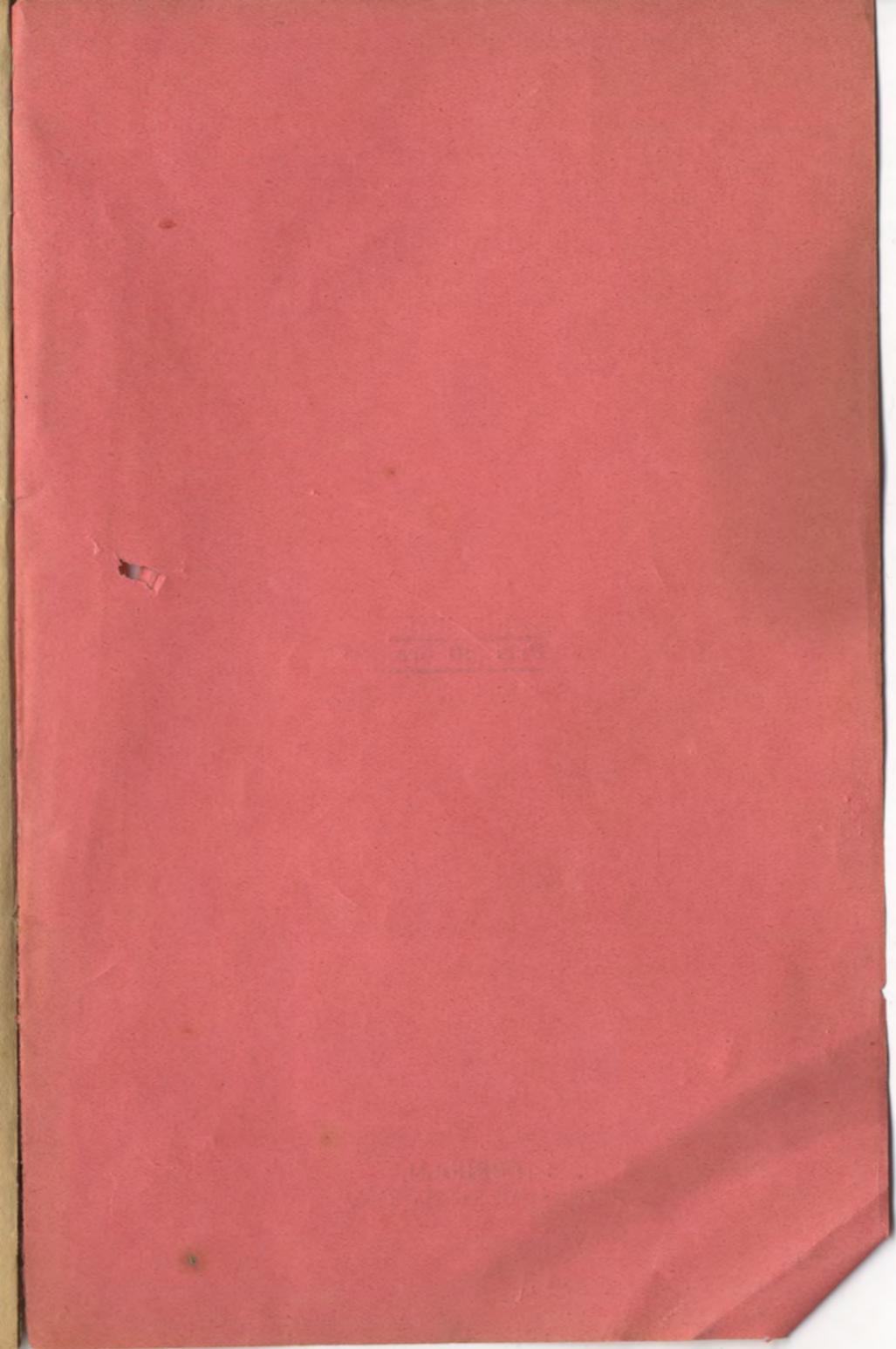
Att detta praktiskt och faktiskt är liktydigt med att ej ens dessa ofullständiga föreskrifter följas, kan ett barn inse. *Införande af ett fabriksinspektorat* hör därför till de allra oundgängligaste fordringarna *Sveriges* arbetare *genast* måste uppställa; ty det förutan är all skyddslagstiftning endast en död bokstaf. Härtill kommer att k. mt., för hela bergshandteringen och metallindustrien, på människovänliga arbetsgifvares begäran satt förord-

ningen alldeles ur kraft och t. ex. medgifvit för 14 års gossar 12 timmars nattarbete utan någon rast! Sådant kan man ännu bjuda Sveriges arbetare!

Är det då icke hög tid för dessa att genom enig sammanslutning i en facklig och politisk organisation så stärka sin maktställning, att äfven här i landet en verklig arbetareskyddslagstiftning, till hvilken vi i andra länder se ansatser vara gjorda, snarast möjligt måtte komma till stånd?

Öfversättaren.

Pris 20 öre.

Stockholms stadsarkiv
Biblioteket

330410

STOCKHOLM,
TRYCKERIET HOLMIA 1886.